

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

ChatAble-sovellus viestinnän mahdollistajana

Kalatie, Mimosa

2017 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

ChatAble-sovellus viestinnän mahdollistajana

Kalatie Mimosa
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2017

Kalatie Mimosa

ChatAble-sovellus viestinnän mahdollistajana

Vuosi 2017 Sivumäärä 50

Esteettömän viestinnän keinoja käytetään nykyisin yhä enemmän varhaiskasvatuksessa. Tukiviittomat ja kuvakommunikointi ovat monessa päiväkotiryhmässä arkipäivää. ChatAble-sovellus on tarkoitettu niin yksilön kuin myös päiväkodin koko ryhmän kuvakommunikointiin.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on ollut kerätä tietoa siitä kuinka ChatAble-kommunikointisovellus voi mahdollistaa hyvän ja sujuvan kommunikaation sekä vuorovaikutuksen pienryhmässä. Erityisenä tavoitteena on ollut selvittää, kuinka sovellus voi mahdollistaa leikin kun kommunikoinnissa on mukana jokin apuväline. Opinnäytetyöni hyödynsaajana ovat ne tahot jotka haluavat saada lisätietoa siitä, kuinka ChatAble-sovellus toimii kommunikoinnin apuvälineenä pienryhmän leikissä.

Tämän opinnäytetyön teoreettinen viitekehys käsittelee varhaiskasvatusta ja erityispedagogiikkaa. Keskiössä ovat leikki, yhteisöllisyys ja osallisuus sekä niiden mahdollistuminen kun käytössä on jokin esteettömän viestinnän keinoista. Teoreettisessa viitekehyksessä on käsitelty myös kielen ja vuorovaikutuksen merkitystä lapsen elämässä.

Opinnäytetyö on toteutettu laadullisena tutkimuksena havainnoimalla viisi kertaa neljän hengen pienryhmää. Havainnoinnin tarkoituksena on ollut tuottaa tietoa siitä kuinka ChatAble-sovellusta käytetään kommunikoinnin tukena leikissä ja kuinka sovellus mahdollistaa tasapuolisen leikin. Havainnoinnin apuvälineenä käytettiin videointia.

Havainnointikerrat ovat osoittaneet, että ChatAble-sovellus on toimiva ratkaisu pienryhmän kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen lisänä. Ensimmäisellä ja toisella havainnointikerralla sovelluksen käyttö oli pientä ja epävarmaa, mutta havainnointikertojen lisääntyessä sovelluksen käyttö kasvoi, samoin kuin sovelluksen antama hyöty leikin kommunikaatiolle ja vuorovaikutukselle.

Opinnäytetyön tulosten arvioinnissa tulee ottaa huomioon, että havainnointi on kohdistunut vain yhden päiväkodin yhteen pieneen pienryhmään. Tuloksista käy selkeästi ilmi, että sovellus on mielenkiintoinen lasten mielestä ja helppokäyttöinen. Se on oiva lisä kommunikaatioon ja käyttökertojen lisääntyessä sen tuoma hyöty kasvaa.

Asiasanat: ChatAble, Esteetön viestintä, inklusio, kolmiportainen tuki, kommunikaatio, leikki, osallisuus, ,varhaiskasvatus, vuorovaikutus

Kalatie Mimosa

ChatAble Application enhancing communication

Year	2017	Pages	50
------	------	-------	----

The approaches of accessible communications are increasingly used in early childhood education and care. Using sign language and images as support for communications is part of the daily operations of many day-care groups. The ChatAble application is intended for image communications for both individuals as well as entire groups at day-care centres.

The purpose of this thesis was to compile information about how the ChatAble communication application can enable good and smooth communications and interaction in a small group. A particular aim was to find out how the application can facilitate play in a situation where an aid is used in the communications. This thesis can benefit those who would like to receive further information on how the ChatAble application works as a communication aid facilitating play in a small group.

The theoretical frame of reference of this thesis is concerned with early childhood education and special needs pedagogy. The main focus lies on play, communality and inclusion and how these are enabled when a method of accessible communications is utilised. The significance of language and interaction in the life of a child is also discussed in the theoretical frame.

The thesis was implemented as a qualitative study that involved observing a small group of four people for a total of five times. The purpose of the observation was to produce knowledge of how the ChatAble application is used as a support for communications during play and how the application can enable equal play. Video recording was used as a tool for the observations.

The observation sessions indicated that the ChatAble application provides a well-functioning solution as an additional aid for the communications and interactions of a small group. During the first and second time of observation, the application was only used in limited amounts and there was uncertainty in using it. However, during later observation sessions, the application was utilised in increasing amounts, and the benefits brought by the application to the communications and interaction of playing grew at the same time.

When assessing the results of this thesis, it must be taken into account that the observations of this study only concerned one small group in a single day-care centre. Nonetheless, the results clearly indicate that the children found the application interesting and easy to use. The application provides a convenient additional aid for communications, and the benefits it produces increase each time it is used.

Keywords: Accessible communications, ChatAble, communication, early childhood education and care, inclusion, interaction, involvement, play, three-tier support

Sisällys

<u>1</u>	<u>Johdanto</u>	7
<u>2</u>	<u>Varhaiskasvatus ja päivähoito</u>	7
	<u>2.1 Karkkilan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma</u>	8
	<u>2.2 Kasvatusyhteistyö</u>	9
<u>3</u>	<u>Viestinnän viitekehys varhaiskasvatuksessa</u>	9
	<u>3.1 Leikki</u>	9
	<u>3.2 Inklusio</u>	11
	<u>3.3 Tuen tarve</u>	12
	<u>3.4 Kolmiportainen tuki ja erityinen tuki</u>	12
	<u>3.4.1 Erityinen tuki Karkkilan kaupungissa</u>	13
<u>4</u>	<u>Osallisuus, yhteisöllisyys, vuorovaikutus ja kommunikointi</u>	14
	<u>4.1 Yhteisöllisyys</u>	15
	<u>4.2 Vuorovaikutus ja kommunikointi</u>	16
	<u>4.3 Kielen merkitys ja esteetön viestintä</u>	18
	<u>4.4 AAC-menetelmät</u>	20
	<u>4.4.1 Tukiviittomat</u>	22
	<u>4.4.2 Kuvakommunikointi</u>	22
<u>5</u>	<u>Tutkimusasettelu</u>	23
	<u>5.1 Laadullinen tutkimus</u>	24
	<u>5.2 Etnografinen tutkimus</u>	25
	<u>5.3 Yhteys alan aikaisempaan tutkimukseen sekä ammatilliseen keskusteluun</u>	26
<u>6</u>	<u>Tutkielma ja sen toteuttaminen</u>	27
	<u>6.1 Tutkielmaan osallistunut päiväkotijoukko ja pienryhmä</u>	27
	<u>6.2 ChatAble- sovellus</u>	28
	<u>6.3 Havainnointi</u>	29
	<u>6.4 Aineiston keruu ja analysointi</u>	30
	<u>6.4.1 Ensimmäinen havainnointikerta</u>	30
	<u>6.4.2 Toinen havainnointikerta</u>	32
	<u>6.4.3 Kolmas havainnointikerta</u>	34

6.4.4	Neljäs havainnointikerta	35
6.4.5	Viides havainnointikerta	37
7	Tulokset	38
8	Eettisyys ja luotettavuus	39
9	Johtopäätökset	40
10	Pohdinta	42
	Lähteet	45
	Liitteet	50

1 Johdanto

Kommunikointi ja vuorovaikutus lukeutuvat meidän jokaisen elämäämme. Monesti emme tule edes ajatelleeksi kuinka elintärkeitä nuo käsitteet ovatkaan täysipainoisen elämisen kannalta. Harvoin tulemme ajatelleeksi, millaisia erityispiirteitä kommunikointi ja vuorovaikutus saavat kun käytössä on jokin avusteisen kommunikoinnin muoto. Tässä opinnäytetyössä pyritään löytämään vastausta siihen, kuinka iPad-laitteelle ladattava kommunikointisovellus voi olla edistämässä sujuvaa kommunikointia ja vuorovaikutusta.

Kiinnostukseni esteetöntä viestintää kohtaan on herännyt lähivuosien aikana. Siitä on vain vähän tietoa suomeksi saatavilla. Halusin omalla panoksellani olla kasvattamassa tätä tiedon määrää. Samalla toivon opinnäytetyön auttavan sovelluksen kehittämisessä entistä lapsilähtöisemmäksi.

Varhaiskasvatuksesta on tehty monesta eri näkökulmasta käsin niin pro gradu-tutkielmia kuin myös AMK- tason opinnäytetöitä. Erityispedagogiikkaa ja etenkin esteettömän viestinnän menetelmistä näitä töitä on tehty Suomessa vain vähän. Esteettömän viestinnän keinoja kuten kuvakommunikointia ja tukiviittomia käytetään varhaiskasvatuksessa pedagogisena apuvälineenä viestinnän tukena. Henkilökohtainen kiinnostukseni esteettömän viestinnän keinoja kohtaan sekä ChatAble- suomi työryhmään kuulumisen ovat toimineet suurena kimmokkeena tämän opinnäytetyön aiheen valinnassa. Puheterapeutti Hannele Merikoski on omalla kannustuksellaan luonut uskoa työn tekemiseen. Useat keskustelumme aiheesta ovat tuoneet paljon uusia näkökulmia tarkastella ja nähdä aihepiiriä entistä syvempää.

Taustalla on myös halu selvittää, kuinka sovellusta käytetään osana leikkiä sekä leikin välineenä pienryhmässä. Sovellus toimii kuvataulustojen tapaan, mutta se myös lausuu ääneen kommunikoinnin apuna käytetyt kuvakkeet. Sovelluksen muunneltavuus ja loputtomat mahdollisuudet toimivat loistavasti leikin muuttuvassa maailmassa. Opinnäytetyössäni pyrin ottamaan selvää niistä tekijöistä jotka vaikuttavat sujuvaan kommunikointiin apuvälinettä käyttäen.

2 Varhaiskasvatus ja päivähoito

Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista. Se on kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus. Sille voidaan asettaa myös muita, yhteiskunnan kannalta kokonaisvaltaisempia merkityksiä. Näitä ovat muun muassa syrjäytymisen ehkäisy,

yhdenvertaisuutta ja tasa- arvoa edistävä tehtävä. Yhtenä merkittävistä tarkoituksista nähdään varhaiskasvatuksessa olevan lasten osallisuuden vahvistaminen sekä yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen kannustaminen. Lasten lisäksi myös vanhemmat tulee ottaa huomioon ja näin ollen painotetaan yhteistyötä lapsen perheen ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välillä. (Opetushallitus, 2016.32-33.)

Kasvatusyhteistyö nähdään tärkeänä osana vanhemmuuden tukemisessa. Kasvatusyhteistyöllä tarkoitetaan päiväkodin henkilöstön ja lapsen vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä. Tähän yhteistyöhön katsotaan kuuluvaksi niin varhaiskasvatuskeskustelut, vanhempainillat kuin myös arjessa tapahtuvat kohtaamiset. Yhteistyössä tähdätään lapsen kokonaisvaltaiseen kasvuun ja kehitykseen yhdessä lapsen vanhempien kanssa. Tällä tavoin tuetaan vanhempia kasvatustehtävässä sekä tarvittaessa ohjataan vanhempia muiden palveluiden äärelle. Tällaisia palveluita voivat olla esimerkiksi perheneuvola tai lastensuojelun avopalvelut. (Opetushallitus, 2016. 32-33.)

Varhaiskasvatuksen painotus on pedagogiikassa. Varhaiskasvatuksen toteutumista ohjaa niin valtakunnallinen, kunnallinen kuin yksikkökohtainen suunnitelma. (Opetushallitus, 2016.) Varhaiskasvatussuunnitelmat ohjaavat jokaisen päiväkodin toimintaa ja antavat raamit toiminnan toteuttamiselle ja suunnittelulle. Suunnitelmat tekevät toiminnasta tavoitteellisempaa ja valtakunnallisesti yhtenäisempää. Varhaiskasvatus on lapsen elämässä yksi tärkeimmistä vaiheista. Jokainen lapsi tuo päivähoitoon mukanaan oman historiansa ja siihen liittyvät niin positiiviset kuin negatiiviset kokemuksensa. Varhaiskasvatuksen henkilöstön rooliksi muodostuu luottamuksen luominen niin lapseen kuin tämän lähipiiriin. Luontevan yhteistyön luominen jo varhaisessa vaiheessa lujittaa varhaiskasvatuksen päämäärää. Avoin luottamuksellinen ja yhteiseen päämäärään pyrkivä kohtaaminen on tärkeää. (Opetushallitus, 2017. 18.)

2.1 Karkkilan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma

Karkkilan kaupungissa on tehty oma varhaiskasvatussuunnitelma valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta. Kaupungin varhaiskasvatuksessa hyödynnetään pikkukaupungin mahdollisuuksia kuten vihreää luontoa ja hyviä liikuntapaikkoja. Arjessa hyödynnetään paljon arjen tilanteita ja lapset saavat opetella arjen taitoja kuten siivoamista jokapäiväisten pikkutehtävien muodossa. Näin samalla opetellaan vastuunottoa ja tavoitteellisuutta sekä yhdessä tekemistä. Samalla korostetaan arjessa tarvittavia taitoja. Yhteisöllisyyden voidaankin siis sanoa olevan yksi tärkeimmistä kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteista. Toisaalta yhteisö muodostuu yksilöistä ja jokaisen yksilön omaa kasvua ja kehitystä tuetaan.

Karkkilan varhaiskasvatuksessa arvostetaan erityisesti kasvatusyhteistyötä ja lapsilähtöisyyttä. Perheet otetaan avosylin vastaan ja tuetaan, tuen tarpeen tullen. Kasvattaja auttaa perheitä onnistumaan kasvatustehtävässään itse, mutta tukee tarvittaessa. Kasvatusyhteistyössä pyritään yhdessä vanhempien kanssa löytämään lapselle hyvä ja turvallinen kasvualusta oppimiseen, hyvinvointiin ja kasvuun. Vaikka vanhemmalla on perimmäinen kasvatusvastuu lapsestaan, on varhaiskasvatuksella pedagoginen vastuu. Päiväkodin henkilöstöllä on myös vastuu saada aikaan ja ylläpitää lapsen lähiaikuisten kanssa tarvittavaa kasvatusyhteistyötä. Yhdessä pohtimalla ja päätöksiä tekemällä tähdätään lapsen hyvinvoinnin turvaamiseen ja täysipainoisen kasvun ja kehityksen takaamiseen (Varhaiskasvatussuunnitelma, Karkkilan kaupunki 2017.)

2.2 Kasvatusyhteistyö

Kasvatusyhteistyö on ennen kaikkea hyvässä hengessä tapahtuvaa vuoropuhelua, toisen asiantuntijuuden arvostamista ja huomioon ottamista sekä yhteistä päätöksentekoa lapsen parhaaksi. Päiväkodin henkilöstön tulee olla tietoinen lapsen maailmaa ympäröivistä aikuisten sosiaalisista suhteista ja kasvatusyhteistyön merkityksestä niissä. Usein nämä suhteet ovat kumulatiivisia, ja monimerkityksellisiä. Varhaiskasvattajalla on tärkeä rooli rajaiden vetäjänä ammatillisen kasvatusyhteistyön luomisessa ja siinä pidättäytymisessä. Voidaan todeta, että kasvatusyhteistyö muodostuu hyvin eri näkökulmista käsin, mutta kaikille näille näkökulmille yhteistä on tasavertainen lapsen edun ajaminen. (Kekkonen, 2012. 17.)

Lapsen edun ajaminen ja lapsen asioiden kunnioittaminen sekä lapsen oman äänen kuuleminen ovat yksi tärkeimmistä kasvatusyhteistyön kulmakivistä. Tavoitteena on se, että lapsi tulee kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi kokonaisvaltaisena yksilönä. Tähän päästään havainnoimalla aktiivisesti lapsen leikkiä, toimintaa, toiveiden ja tarpeiden sekä kokemusten kuuntelemista. Kasvatusyhteistyön keskiössä on aina lapsi ja hänen tarpeensa sekä hyvinvointi. Päiväkodin henkilöstön ja lapsen vanhempien kasvatusyhteistyöhön perustuvat keskustelut tulisi pohjautua aina dialogisuuteen sekä asteittain syvenevään kumppanuuteen. Yhteistyö perustuu pitkälti kohtaamisiin ja niissä oleviin vuorovaikutustilanteisiin. Tavoitteena on molemminpuolinen lapsen kokonaisvaltaisen elämän ja arjen tunteminen. Elämäntilanteet voivat muuttua pienelläkin aikavälillä, joten jo tästä syystä toimivan yhteistyön voidaan nähdä olevan sekä vanhempien, lapsen että päiväkodin henkilöstön etu. (Kaskela & Kekkonen, 2006. 18.)

3 Viestinnän viitekehys varhaiskasvatuksessa

3.1 Leikki

Leikki on lapselle uuden oppimista. Leikkiessään lapsi prosessoi ympärillään olevaa maailmaa ja sen tapahtumia sekoittaen niin totuutta ja arjessa nähtyä tai kuultua, mutta myös satua joka voi kummuta lapsen omista sisäisistä maailmoista käsin. Se on ajassa ja paikassa muuttavaa, jolle ei voida asettaa selkeää alkamis- tai päättymisajankohtaa. (Vehkalahti & Urho, 2013. 17-20, 37.) Hyvän leikin piirteisiin voidaan lukea leikin pitkäjänteisyys. Hyvä leikki muuttuu ja muovautuu leikin edetessä, ja rohkaisee leikkijäänsä ratkomaan pulmia, ajattelemaan laajasti sekä rohkaisee mielikuvituksen käyttöön. Leikkijä käsittelee uutta tietoa ja omaksuu uusia tietoja ja taitoja. Uusia asioita opitaan leikin keinoin ja varjolla. Näkemykseni mukaan onkin ensiarvoisen tärkeää, että kaikille lapsille annetaan mahdollisuus leikkiin. Toisinaan leikkiin täytyy johdattaa enemmän. Leikkijästä on kiinni, kuinka paljon aikuisen apua leikin käynnistys vaatii.

Leikki on lapselle työtä, mutta samalla myös erittäin tärkeä kehitystehtävä. Siinä lapsen fyysiset, sosiaaliset ja psyykkiset taidot harjaantuvat. Jokaisella ikäryhmällä on omanlaisensa leikit, jotka painottuvat harjaannuttamaan erilaisia kehityksen kohteita. Erityisesti viisivuotiailla painottuvat rooli- ja ryhmäleikit. Niistä muodostuu myös pitempiaikaisia, ja samaa leikkiä voidaan leikkiä päivästä ja viikosta toiseen. Kasvattajalla on tärkeä rooli leikin havainnoinnissa ja ohjaamisessa, vaikka lapset itse olisivat valinneet leikin sisällön. Tällä tarkoitetaan sitä, että kasvattaja ennen kaikkea tekee läsnäolollaan leikistä turvallista ja auttaa kiperissä tilanteissa tarvittaessa. Läsnäolo ja havainnointi on tärkeää myös siitä syystä, että kasvattaja saattaa näin ollen havaita tilanteita joihin pitää puuttua vakavammin, esimerkiksi kiusaamistilanteisiin. (Koivunen, 2009. 40-41.)

Havainnoidessani eri tilanteissa eri lasten leikkejä olen pistänyt merkille ettei leikissä välttämättä ole sääntöjä. Sen ei tarvitse myöskään olla leikkijälleen helppoa. Leikkiessään lapsi elää leikin maailmassa. Tällöin oikea maailma voi sulautua leikin maailmaan. Leikki on jotain sellaista, jota vain sen leikkijät voivat ymmärtää. Leikki voi rakentua niin yhden leikkijän kuin myös useamman leikkijän varaan. Useamman leikkijän leikissä, kaikkien leikkijöiden maailmat kohtaavat leikissä, jolloin myös leikki perustuu jatkuvalle neuvottelulle. Aikuisten ei näin ollen edes tarvitse ymmärtää leikkiä.

Leikki perustuu vapaaehtoisuuteen ja mielekkyyteen. Sisäinen motivaatio ohjaa leikkiä, joka voi parhaimmillaan johtaa leikkijän flow- tilaan. Hyvässä leikissä leikki on leikkijälleen merkityksellistä. Leikkijä saa leikistä jotain itselleen. Se voi olla vaikka yhteenkuuluvuuden tunne muiden leikkijöiden kanssa tai leikin vaikuttavuus suhteessa leikkijäänsä. Leikkijän johdattaa leikin flow-tilaan sisäinen motivaatio. Kyse onkin nimenomaan omaehtoisuudesta ja leikin haasteellisuudesta. Flow-tilassa leikkijä kadottaa ajantajunsa, keskittyminen on suunnattu vain tiettyyn kohteeseen ja keskittyminen on voimakasta. Tällöin leikki on niin

mielenkiintoista ja haastavaa, että tarkkaavaisuus on kohdistettu vain ja ainoastaan leikkiin. (Ojanen, 2007. 20.)

3.2 Inklusio

Puhuttaessa leikistä erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen kohdalla kasvattajan on tarpeen vaatiessa osattava ohjata leikkiä. Kielellisen erityistarpeen lapsi voi tarvita paljon apua ja ohjausta leikkiessään ryhmässä. Kasvattaja voi ennakoida ja ohjata leikin kulkua siten, että kaikki leikkijät pääsevät tasavertaisesti osaksi leikkiä niin leikkijöinä kuin myös leikin rakentajina. Leikissä voivat olla apuna erilaisia apuvälineitä kuten kuvakansio, kommunikointitaulustot sekä apuviittomat. Leikin ollessa ohjattu, tarkoitetaan tällä sitä, että leikkiä ohjaa kasvattaja. Näin ollen kasvattaja päättää leikkikaverit, leikin sisällön sekä leikin paikan. (Koivunen, 2009. 40.)

Haasteena kasvattajalla on rakentaa leikistä kommunikatiivinen ja siten kaikille lapsille palkitseva, sekä oppimista edesauttava kokonaisuus. Tämä on tärkeää sillä ikätoverinsa lapsi saa kokemuksen ja mallin siitä, miten ikätoverit leikkivät sekä miten he toimivat ja viestivät. Voidaan sanoa, että tällä on oppimisen kannalta kokonaisvaltainen merkitys erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen taitojen edistymisen kannalta. Tällöin mukana on myös inklusion käsite. Vammaisellakin lapsella on oikeus olla osana yhteisöä sekä oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi. Näin ollen inklusion käsitteen voisi nopeasti ajatella olevan vain tasa-arvoa ja siihen pyrkimistä. Inklusio käsitteenä on hyvin monialainen ja laajasti käsiteltävissä oleva. Inklusion vastinparina käytetään yleisesti integraation käsitettä. (Pihlaja, 2009. 147.)

Varhaiskasvatuksen kontekstissa inklusion käsitteen voidaan tulkita tarkoittavan kaikkien lasten tasapuolista osallistumista omilla kyvyillään ja taidoillaan toimintaan sekä päiväkodin arkeen. Inklusion käsite nojaa pitkälti ajatukseen, että yhteisö on ajatuksiltaan muokattavissa oleva. Positiivisuus sekä yhteisöllisyyden tukeminen ovat avainasemassa inklusiivisen yhteisön muodostamisessa. (Pihlaja, 2009. 146-147.) Varhaiskasvatuksen henkilöstöltä inklusio vaatii oikeanlaista positiivista ja muokattavissa olevaa asennetta, ammatillista taitoa ja tietoa sekä kykyä tarpeen vaatiessa moniammatilliseen yhteistyöhön. Näin ollen inklusiolla pyritään varmistamaan ja tukemaan oppimisen sekä elämisen mahdollisuuksia myös niille joilla on jokin vamma. Ei siis suljeta pois yhteisöstä jonkin vamman tai muun erilaisuuden perusteella, vaan samat mahdollisuudet luodaan kaikille tasapuolisesti.

Hyvin toteutuakseen varhaiskasvatuksessa inklusio tarvitsee päiväkodin henkilöstöltä aitoa kiinnostusta asiasta. Tarvitaan myös sitoutuneisuutta ja tahtoa löytää koko ryhmälle yhteinen vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin kanava. Tällä tavoin vamman omaava lapsi pääsee

osallistumaan ryhmän toimintaan eikä jää passiiviseksi toimijaksi. (Pihlaja, 2009. 145-157.) Yhteisöllisyydellä ja osallisuuden tukemisella on tärkeä tehtävä inklusion toteutumisen kannalta. Aikuiset yhdessä ryhmän lasten kanssa kokeilevat ja löytävät oikeita tapoja kommunikoida esteettä. Inklusion ollessa onnistunutta esteetöntä viestintää käytetään vuorovaikutustilanteissa luonnollisesti, eikä niiden käyttämiseen tarvitse erikseen rohkaista. (Merikoski, 2011. 17-20.)

3.3 Tuen tarve

Varhaiskasvatuksella on tärkeä tehtävä lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen tukemiseksi. Kokemukseni mukaan lapsen vanhempien kanssa tulisi heti ottaa puheeksi, jos tuen tarvetta esiintyy. Yhdessä vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa lapselle tulisi pyrkiä löytämään kokonaisvaltaisen tuen muoto.

Tukea voidaan järjestää monin pedagogisin keinoin ja esimerkiksi suunnitelmallisuuden avulla. Tuen muodot voivat sisältää niin erityislastentarhanopettajan konsultaatiota, yksilöohjausta tai rakenteellisia järjestelyjä. Varhaiskasvattajan tehtäväksi muodostuu havainnointi ja siten tuen tarpeen arviointi. Dokumentoinnista voi olla apua havaittaessa tuen tarpeesta sekä toimenpiteiden riittävydestä ja oikea-aikaisuudesta. Tarkastelun avulla toimintaa voidaan kohdentaa entistä paremmin. (Opetushallitus, 2016. 54-56.)

3.4 Kolmiportainen tuki ja erityinen tuki

Kaikki lapset tarvitsevat jossain kehityksensä ja kasvunsa vaiheessa tukea, toiset enemmän kuin toiset. Tukea voidaan tarvita monilla eri osa-alueilla, kuten sosiaalisten taitojen kehittymisen osalta tai vaikka vertaissuhteiden muodostumisessa. Varhaiskasvatuksen tehtäväksi muodostuu tuen tarjoaminen ja antaminen lapselle tarvittaessa. Tällöin voidaan puhua myös varhaisesta tuesta, jolla tarkoitetaan ennen kaikkea tuen antamista lapsen varhaisvuosina kuin myös tarpeeksi varhaisessa vaiheessa tarjottuja tukitoimia. Tukitoimien tulee aina olla mitoitettuja tarvittavaan tukeen, ja järjestetty siten että päivittäinen toiminta on suunniteltu tuen tarpeen mukaisesti. Tuki on myös yleistä, jolla tarkoitetaan sitä, että tuki toteutetaan päivähoiton arjessa ja koko ryhmä ovat tuen kohteena. Tällaisia tuen antamisen muotoja ovat puhetta tukevien ja korvaavien kommunikointikeinojen käyttö, esteettömyyden huomioiminen arjessa sekä esimerkiksi aikataulujen suunnittelu sekä mahdollistaminen oikea-aikaisesti. (THL, 2015.)

Erityinen tuki, jota varhaiskasvatuksessa annetaan tulisi mahdollistaa päiväkodin arjessa. Tuen tulee olla suunniteltu siten, että siinä otetaan lapsen etu ja mielipiteet huomioon. Erityistä tukea suunniteltaessa lapsen lisäksi tulee huomioon ottaa myös lapsen perheen mielipiteet kasvatusyhteistyön keinoin. Käytännössä erityisen tuen antaminen toteutuu toiminnallisesti tuokioilla, pienryhmissä, yksilöohjauksena ja leikissä. Osana arkea ja turvallisuutta ilmapiirissä, yhteisten kokemusten kautta. Tuen antaminen yhteisesti kaikille tuokioilla ja leikkihetkillä hyödyttävät jokaista lapsiryhmän jäsentä. Näin kasvatetaan kaikkien lasten osallisuutta ja lapset saavat uusia kokemuksia. (Jormakka, 2017.)

Varhaiskasvatuksessa tarjottavaan erityiseen tukeen liittyy vahvasti myös moniammatillisuus. Verkostoyhteistyö eri kuntoutuksen ammattilaisten kanssa sekä vanhempien kanssa ovat avain monipuoliseen tukeen. Verkostoyhteistyöllä ei tarkoiteta vain eri kuntoutuksen ammattilaisten äänen kuulemistä, vaan myös lapsen lähipiirin oma asiantuntijuus nähdään tärkeänä osana kokonaisvaltaista tuen arviointia ja suunnittelua sekä toteutusta. (Jormakka, 2017.)

Erityinen tuki järjestetään aina mahdollisuuksien mukaan arjessa päivärutiinien yhteydessä. Käytännössä tämä tarkoittaa myös esteettömyyttä arjessa, esteettömiä tilaratkaisuja, aikatauluttamista, lähiaikuisten erityisen tuen antamisen tukemista sekä tarvittaessa kouluttamista. Näillä monilla pienilläkin asioilla voi olla merkittäviä vaikutuksia lapsen täysipainoisen kasvun ja kehityksen osalta. Huomioitava on, että erityiskasvatus on osa varhaiskasvatusta ja siten pedagogisesti muodostunutta kokonaisuutta. Tärkeää on, että myös erityisen tuen tarpeessa olevalla lapsella on oikeus normaaliin leikkiin muiden lasten kanssa. Siis oikeus leikkiin joka ei ole ohjattua tai jollain tavalla aikuisten suunnittelemaa, vaan perustuu lapsen omaan mielenkiintoon ja lapsen omiin tarkoituksiin. Leikille ja levolle on löydettävä sijaa myös erityisen tuen tarpeessa oleville. Erityinen tuki on ennen kaikkea varhaiskasvatuksen ja erityisen tuen muodostama ehyt kokonaisuus, joka elää tilanteessa ja lapsen arjessa mukana. Ollen nimenomaisesti arkea helpottava ja eheyttävä kokonaisuus, ei arkea jollain lailla rajoittava tai velvoittava. (Jormakka, 2017.)

Havainnoitaessa lapsella erityisen tuen tarvetta, lähtökohtana pidetään vanhempien ja päiväkodin henkilöstön yhteisiä havaintoja lapsesta. Erityisen tuen tarvetta pohdittaessa huomioon otetaan myös neuvolan ikävuositarkastukset. Näin saadaan mahdollisimman laaja kuva erityisen tuen tarpeesta ja siitä miten asiassa tulisi jatkossa toimia. Erityistä tukea lapsi voi tarvita monilla eri osa-alueilla. Niitä voivat olla esimerkiksi sosiaalisen kehityksen ja tunne-elämän aloilla, fyysisessä kehityksessä tai tiedollisessa ja taidollisessa kehityksessä. Erityistä tukea lapsi voi tarvita myös silloin kun hänen kasvuolonsa eivät turvaa kasvua ja kehitystä. (OAJ, 2017.)

3.4.1 Erityinen tuki Karkkilan kaupungissa

Karkkilassa erityistä tukea tarvitsevien päivähoido voidaan järjestää tavallisessa päiväkotiryhmässä, ottaen huomioon erityisen tuen tarpeet. Tällöin lapselle laaditaan oma henkilökohtainen kuntoutussuunnitelma eli HOJKS. Suunnitelmaan tulee kirjata ylös kaikki tavoitteet ja menetelmät sekä tukitoimet joita arjessa käytetään lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen tueksi. Erityisen tuen tarpeessa olevilla lapsilla kuntoutuksen voidaan nähdä olevan osa jokapäiväistä arkea. Se on samalla myös kokonaisvaltaista lapsen kasvun ja kehityksen tukemista. Lapsen lisäksi vanhempien kanssa toteutettava kasvatusyhteistyö nähdään tavallistakin arvokkaampana asiana. Päiväkodin henkilöstö yhdessä lapsen vanhempien kanssa pyrkii ylläpitämään ja lisäämään perheen voimavaroja. Tavanomaisen kasvatusyhteistyön lisäksi yhteistyötä muodostetaan ja ylläpidetään suunnittelu-, palaute- ja arviointikeskustelujen avulla. Tavoitteena on luoda avoin ja luottamuksellinen suhde lapsen vanhempien kanssa, ja samalla ajaa niin lapsen kuin perheen asiaa siinä määrin kun se on varhaiskasvatuksen henkilöstön ammattitaidon tasolla mahdollista. (Karkkilan varhaiskasvatussuunnitelma, 2017.)

Erityisen tuen tarpeesta puhuttaessa huomioitavaa on, että aina pelkkä varhaiskasvatuksen henkilöstön ammattitaito ei riitä. Silloin olisi hyvä turvautua moniammatilliseen verkostoon johon voi lukeutua niin toiminta-, fysio- kuin toimintaterapeutteja, psykologi tai vaikka sosiaali- ja perhetyöntekijät. Kaikki nämä tahot ovat omalta osaltaan työskentelemässä erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen ja perheen hyvinvoinnin turvaamiseksi.

4 Osallisuus, yhteisöllisyys, vuorovaikutus ja kommunikointi

Jo YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus painottaa lasten osallisuutta. Lapsella on tärkeä rooli aktiivisena oppijana, elämää ja tulevaisuuttaan muovaavana yksilönä. Aikuisten tulee nähdä lapsi ennen kaikkea ohjauksen ja tuen keskiössä. Ei niinkään hoivan, huolenpidon ja suojelun passiivisena kohteena. Lapsi on aktiivisena toimijana omassa elämässään ja halukas tekemään omaa osallisuuttaan koskevia päätöksiä yhdessä aikuisen kanssa ikätasoaan vastaavasti. Lapsilla onkin oikeus tulla kuulluksi ja nähdyksi aktiivisena toimijana eikä vain passiivisena kohteena. Osallisuus ja sen määritelmä lähtevät liikkeelle jokaisen ihmisen omasta osallisuuden kokemuksesta. Osallisuus rakentuu suhteessa omaan arkielämään, sosiaalisiin suhteisiin ja vertaissuhteisiin. Osallisuutta koetaan toimiessa ja ilmaistessaan itseään. Huomionarvoista on, että osallisuudessa ei tarvita sanallista kommunikointia, pelkkä vuorovaikutus riittää. (Korppi & Latvala, 2010. 8-10.)

Varhaiskasvatuksessa osallisuuden keskiöön voidaan asettaa lapsen kuulluksi tuleminen, lapsen omaan arkeen vaikuttaminen sekä oman lapsuutensa aktiivinen rakentaminen. Näitä eri osallisuuden osa-alueita tulee käsitellä ja toteuttaa aina lapsiryhmän tasoisesti sekä ikätasoisesti. Yksilöllinen osallisuus voi joissain tilanteissa olla helpommin toteutettavissa kuin koko ryhmän osallisuus. Oleellista osallisuutta toteutettaessa on, että yksilöt voivat vaikuttaa siihen toimintaan johon he itse ovat osallistumassa. Tällöin lapsi nähdään omasta tahdostaan toimivana subjektina, ei niinkään osallistamista vastaanottavana objektina. Osallisuudessa onkin kyse siitä, että tehdään töitä lapsen tai lapsiryhmän mielipiteiden kuunteluun, suunnitteluun osallistumiseen tai omien suunnitelmien laatimiseen. Osallisuuteen liittyy vahvasti yhteisöllisyyden käsite. Ollessaan osallinen johonkin yksilöllä on tunne yhteisöön kuulumisesta. Tämä tunne on tärkeä ja se, että jokainen yksilö saa osallistua omilla kyvyillään ja halujensa mukaan toimintaan. (Venninen, Leinonen & Ojanen, 2010. 5-9.)

Varhaiskasvatuksessa aikuisilla on vastuu lasten osallisuudesta. Tällöin aikuisten rooliksi muodostuu mahdollisuuksien luominen ja lasten osallisuuden vahvistaminen. Aikuisten tulee olla herkkiä suhteessa lasten omille ilmaisutavoille. Lasten mielipiteet tai ehdotukset tulevat arjen mukana, eivät aina piireissä tai tuokioissa. Toisaalta yhteisöllisenä osallisuutta tuottavana foorumina voidaan varhaiskasvatuksen kentällä pitää koko lapsiryhmän kuuntelemista ja yhteisöllistä neuvottelua. Tämänkaltaisia mahdollisuuksia voidaan luoda arpomisen, äänestämisen ja neuvottelun keinoin. Tärkeää on, että lapset saavat kokemuksen siitä, että heidän osallisuudella on todellisia konkreettisia vaikutuksia heille tärkeisiin asioihin. Tavoitteena on kasvattaa lasten vaikutusmahdollisuuksia suunnittelussa, päätöksenteossa, toimeenpanossa ja arvioinnissa. (Turja, 2011. 30-34.)

Erityisesti puhuttaessa erityisen tuen tarpeessa olevasta lapsesta ja hänen osallisuudestaan, ryhmän aikuiset nousevat keskiöön. Aikuisilla on vastuu mahdollistaa omalla toimijuudellaan tilanteita, joissa lapsi pääsee omalla tasollaan osalliseksi toimintaan. Voidaan puhua vuorovaikutteisesta toimijuudesta. Erilaiset pedagogiset menetelmät osallisuuden tukemisessa ja mahdollistamisessa, kuten apuvälineiden käyttö, toiminnan mukauttaminen, sosiaaliin ja vuorovaikutussuhteisiin tehtävät interventiot toimivat osana lapsen osallisuuden muodostumisessa. (Syrjämäki, 2015. 32.) Huomionarvoista on, että lapsen osallisuuden kokemusta lujittivat myös aikuisen sensitiivinen työskentelyote sekä kyky tarkastella lapsen aikomuksia eli intentioita ja tarpeita. Aikuisen aktiivinen ote ja pedagoginen vaikuttaminen toimintaympäristöön vaikuttavat positiivisesti osallisuuden kokemiseen päiväkotiryhmässä.

4.1 Yhteisöllisyys

Osallisuus ja yhteisöllisyys liittyvät merkittävästi yhteen. Ilman osallisuutta ei voi olla yhteisöllisyyttä. Yhteisöön kuulumisen ja siinä osana oleminen ovat tärkeitä ihmiselle jo lapsesta saakka. Päiväkodissa luodaan tärkeitä yhteisöllisyyden kokemuksia ja toisaalta tämän lisäksi myös vertaissuhteita. Yhteisöön kuuluessaan lapsi saa arvokkaan kokemuksen ja mahdollisuuden harjoitella koko elämänsä ajan tarvittavia välttämättömiä taitoja ja tietoja. Yhteisö muodostuu aina yksilöistä jotka yhdessä rakentavat ja muovaavat yhteisönsä. Jokaisella yhteisössä on merkittävä rooli ryhmäläisten osallisuuden takaamisessa. Osallisuutta yhteisössä luodaan juuri vuorovaikutuksen avulla. Vuorovaikutuksen avulla myös määräytyy yksilöiden paikka ja asema yhteisössä. (Marjanen, Ahonen & Majoinen, 2013. 47-48.)

Yhteisöllisyyttä tarkasteltaessa huomioitava on, että yhteisöllisyys on aina situationaalinen, paikkaan ja aikaan kytköksissä oleva. Lasten yhteisöt saattavat muuttua ajan mukana, esimerkiksi kun yhteisöön tulee kesken kauden uusia jäseniä. Tämä määrittelee paljon yhteisön laatua. Miten yhteisö ottaa vastaan uuden jäsenen tai miten se suhtautuu ympäristöönsä. Lasten yhteisöllisyydestä puhuttaessa ensisijaisen tärkeää on yhteenkuuluvuuden tunne ja tunne siitä että on merkittävä yhteisössä. Toimivassa yhteisössä lapsi saa myös äänensä kuuluviin ja kokemuksen siitä, että saa vaikuttaa yhteisönsä asioihin. Toimivan yhteisön peruslähtökohtina voidaan pitää avoimuutta, toisten kunnioittamista, sopimuksellisuutta ja keskustelua. Kun yhteisön jäsenten joukossa on erityisen tuen tarpeessa olevia tai avusteisen kommunikoinnikäyttäjiä, kasvattajalla on tärkeä rooli yhteisön toimivuuden ja osallisuuden rakentamisessa sekä ylläpitämisessä. Näitä ylläpitäviä elementtejä ovat pedagogiset ratkaisut sekä arjen osallisuutta tukevat ratkaisut. Tärkeää on, että jokainen saa äänensä kuuluviin ja voi kertoa mielipiteensä yhteisön asioihin. (Eskel & Marttila, 2013. 76-77.)

Yhteisön rakentuessa pitkälti vuorovaikutuksen varaan, ensiarvoisen tärkeää on taata jokaiselle samanlainen kommunikoinnin malli. Yhteisöllisyys korostuu erityisesti myös silloin kun yhteisön joukossa on erityisen tuen tarpeessa olevia. Ryhmän kasvattajilla on tärkeä rooli yhteisöllisyyden luomisessa. Yhteisöllisyyttä rakennetaan jo aivan ryhmän alkumetreiltä asti, kannustetaan lapsia erilaisten vertaissuhteiden luomiseen ja yhdessä tekemiseen. Yhteisöllisyys ja yhteisö opettavat lapsille myös elämässä tarvittavia taitoja kuten kompromissien tekemistä, yhdessä toimimista ja tasa-arvon näkökulmia. Lapsen minäkuvan rakentumisen ja muovautumisen kannalta yhteisö antaa hyvän ja turvallisen kasvualustan. Parhaimmillaan yhteisö tarjoaa lapselle ja koko ryhmälle yhteenkuuluvuuden tunnetta, ajanvietettä ja kumppanuutta. Toisaalta yhteisö voi olla myös konfliktien ja erilaisten ristiriitojen areenana. (Koivula, 2010. 11- 20.)

4.2 Vuorovaikutus ja kommunikointi

Vuorovaikutuksella tarkoitetaan kahden tai useamman henkilön välistä kommunikointia. Vuorovaikutustaidot alkavatkin karttua jo aivan vauvasta asti, jatkuen koko elämän läpi kasvavana ja muuttuvana taitona. Aluksi lapsi on vuorovaikutuksessa vanhemman ja lähipiirinsä kanssa. Näin lapsi saa perustan kommunikoinnille ja kielen kehitykselle. Vuorovaikutuksen voi jakaa niin sanalliseen kuin myös sanattomaan vuorovaikutukseen. Eikielellistä kommunikointia ovat esimerkiksi ilmeitä, eleitä ja asentoja. Hyvän vuorovaikutuksen toteutuminen edellyttää viestittäjältään aitoa kiinnostusta, asennetta, ideaa sekä tunnetta asian tärkeydestä. Näin hän viestii toiselle asiaan paneutumisesta ja kiinnostuksesta toista kohtaan. Vuorovaikutukseen kuuluu siis oleellisesti hyvä tahto ja välittäminen, toisen ja toisten ihmisten kunnioittaminen, vastuu omista ajatuksistaan, tunteistaan ja teoistaan. Tärkeää on myös kuuntelemisen ja tiedon vastaanottamisen taito. Vuorovaikutuksessa on tärkeää asioiden sanominen oikein sekä rehellisyys. (Kiesiläinen 1998, 79-81.)

Hyvään vuorovaikutukseen kuuluu oleellisesti kuulluksi tuleminen ja aito kohtaaminen. Siis se, että toinen on aidosti kiinnostunut toisen sanomasta. Hyvässä vuorovaikutuksessa viestin sanoma saadaan perille ja siten vuorovaikutuksen molemmat osapuolet tulevat ymmärretyiksi. Määriteltäessä hyvää vuorovaikutusta on kiinnitettävä huomio siihen, että hyvän vuorovaikutuksen tulee olla luotettavaa. Tällä tarkoitetaan sitä, että sanaton ja sanallinen viestintä ovat yhdenmukaisia, (Kempainen & Rouvinen- Kempainen, 1998. 3-4.)

Varhaiskasvatuksen kontekstissa voidaan puhua päiväkodin henkilöstölle kuuluvasta vuorovaikutusvastuusta. Ammattilaisella on aina lopullinen vastuu onnistuneen vuorovaikutuksen takaamiseksi. Ammattilaisen on syytä kiinnittää erityistä huomiota vuorovaikutukseensa kun ryhmässä käytetään jotain esteettömän viestinnän menetelmää, jotta kaikki olisivat kartalla. Lapsen ja lasten tarpeiden, toiveiden, pyrkimysten ja valintojen sekä kiinnostusten ymmärtämisen tulisi vaikuttaa vuorovaikutustilanteisiin päiväkodin kontekstissa. Sillä sosiaaliset tilanteet ja vuorovaikutustilanteet ovat välttämättömiä lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen kannalta. Vuorovaikutuksella on lapsen kehitykselle erittäin merkittävä painoarvo. (Ladonlahti, Naukkarinen & Vehmas, 1998, 294).

Kokemani mukaan, aikuiset niin kuin lapsetkin ovat vuorovaikutustilanteissa mukana persoonallaan ja näin ollen vuorovaikutus sisältää niin non- verbaalia kuin verbaalia viestintää. Ilmeet eleet ja puhe kulkevat kaikki käsi kädessä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Varhaiskasvatuksessa arkipäivän tilanteet tarjoavat tilaa toisaalta spontaanille kuin myös suunnitellulle vuorovaikutukselle. Vuorovaikutusvastuusta puhuttaessa päiväkodin henkilöstö antaa mallin lapsille kuinka toimia erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Omalla esimerkillään kasvattaja siis mallintaa erilaisia vuorovaikutuksen keinoja lapsille. Hyvässä vuorovaikutustilanteessa lapsen käsitteellinen päättely, motivaatio sekä avun

pyytäminen ja käyttäminen voi parhaassa tapauksessa lisääntyä. Hyvä vuorovaikutustilanne on turvallinen lapselle ja näin ollen lapsi pystyy toteuttamaan itseään pelkäämättä. Varhaiskasvatuksen ammattilaiselta vaaditaan siis hyvää tilannetajua, lapsen tuntemista sekä paneutumista lapsen esittämään asiaan ja sen arvostamista.

Kommunikoinnilla tarkoitetaan viestintää, eli sitä että ihmiset vuorovaikutuksessa tuovat esille asioita ja tietoja, tunteita ja tarpeitaan viestinnän keinoin. Kommunikointiin kytkeytyy selkeästi myös se, että ihmiset vastaanottavat ja tulkitsevat toistensa viestittämiä viestejä. Kommunikointi ei ole vain puhetta vaan siihen lukeutuu joukko erilaisia viestinnän menetelmiä. Näitä ovat esimerkiksi niin verbaalinen kuin non-verbaalinen ilmaisu. Kommunikointi voi tapahtua näiden menetelmien lisäksi myös viittomalla, kuvilla tai esimerkiksi elekielellä. Ennen kaikkea kommunikointi on ihmisten välistä viestintää joka voi tapahtua monin eri menetelmin. Useimmiten ihmiset käyttävätkin useampaa kuin vain yhtä kommunikoinnin keinoa. (Kuuloliitto, 2016.) Jokaisella ihmisellä on jokin kommunikoinnin keino ja kyky käytettävissään. Kommunikointi on tärkeässä osassa jokaisen arkipäivässä. Ilman kykyä kommunikoida ei ole mahdollisuutta myöskään osallistua täysivaltaisesti yhteiskuntaamme täysivaltaisena yksilönä. Mahdollisuudet integroitua osaksi yhteiskuntaa, olla osallinen itselle merkittävään sosiaaliseen toimintaan ja koulututtautua kuuluvat olennaisena osana jokaisen ihmisen elämään. (Kuuloliitto, 16.) Näkisin, että tämän vuoksi on rakennettu erilaisia korvaavia kommunikoinnin keinoja, jotta jokaiselle yksilölle löytyisi sopiva.

Itseilmaisun ja täysivaltaisen toimimisen kannalta kommunikaatiolla sekä kommunikoinnilla on merkittävä rooli ihmisen elämänlaadussa sekä -hallinnassa. Ilman kommunikointia ihminen ei pystyisi osoittamaan muille tunteitaan, tarpeitaan, kieltäytymistä, haluamista tai toisaalta myöskään vastustamista. Kommunikointi ei ole vain puhetta, vaan se sisältää monia kommunikoinnin ja viestinnän eri muotoja. On tärkeää, että kaikenikäiset saavat tuotua oman mielipiteensä ja asiansa julki.

4.3 Kielen merkitys ja esteetön viestintä

Kielellä on lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen kannalta erittäin tärkeä rooli. Ilman kieltä monet sosiaaliset tilanteet ja ympärillä oleva maailma tuntuvat vaillinaisilta. Kieli antaa eväät havaitsemiseen ja tuntemiseen, ajatteluun sekä tietämiseen. Lapsen kieli alkaa kehittyä jo heti syntymän jälkeen. Sanoille tulee merkityksiä pikkuhiljaa, ja lapsen kasvaessa kielen kehitys ja sen merkitys lisääntyvät. Kieli on myös ensiarvoisen tärkeä minäkuvan kehittymisen kannalta, tiedot ja taidot varastoidaan muistiin juuri kielen välityksellä. Voidaan siis sanoa, että lapsi jäsentää ympäröivää maailmaa kielen avulla. (Nurmilaakso, M. 2011 31.)

Suurella osalla lapsista kielen kehitys etenee yhdensuuntaisessa aikataulussa, mutta kehitysvaiheiden saavuttamisikä voi vaihdella jonkin verran. Kehittyminen on siis yksilöllistä, joka täytyy ottaa huomioon lapsen kielenkehitystä arvioidessa. Tästä syystä ei ole aina helppoa määrittellä mikä on normaalin rajoissa, tai milloin tulee huolestua. Lapsen lähi-ihmiset ovat tärkeässä roolissa kielenkehityksen kannalta. Lähi-ihmisten tapa käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa ovat vaikuttamassa kielen kehitykseen.

Vuorovaikutustilanteissa aikuinen on aina vastuussa, puheensa ymmärrettävyydestä. Lapselle tulee puhua termein ja ilmaisuin lapsentasoisesti, siis niin että lapsi ymmärtää puheen sisällön tasoaan vastaavasti. Toisaalta selkeää syy-seuraussuhdetta kielenkehityksen häiriölle ei voida osoittaa. Hyvä on myös huomata, että kielenkehityksen häiriöt eivät koskaan ole tarkkarajaisia, vaan niihin voi vaikuttaa useat riskitekijät. (Launonen, 2007. 49-50.)

On todettu, että vaikka kielenkehitys on hyvin yksilöllistä tytöt saavuttavat kielenkehityksen eri vaiheita noin puoli vuotta aiemmin kuin pojat. Kielenkehityksen häiriöt eivät ole kovinkaan harvinaisia. Lievistä puheen ja kielen kehityksen häiriöistä kärsii noin 3-7 % lapsista. Nämä häiriöt perustuvat niitä säätelevien hermorojen poikkeavaan toimintaan. Syy poikkeavaan toimintaan on pitkälti tuntematon. (Huttunen & Jalanko, 2017.) Kielen ja puheen kehitystä voidaan kuitenkin tukea monin eri tavoin. On arvokasta kartuttaa monipuolisesti lapsen kielellisiä taitoja, vaikka lapsella ei olisikaan vielä taitoa tai keinoja itse puhetta tuottaa. Näitä tapoja voivat olla varhaiskasvatuksessa esimerkiksi aktiivinen vuorovaikutus, satujen ja lorujen lukeminen, kertomukset sekä leikkiminen muiden lasten kanssa edesauttavat kielen kehittymistä. Tärkeää on muistaa, että lapset oppivat ja imevät kieltä koko ajan ympäristöstä. Koko aikaa ei tarvitse kieltä olla kartuttamassa vaan lapsi oppii myös seuraamalla ja katselemalla tilanteita.

Kokemani mukaan yksi tapa opetella kieltä turvallisessa ympäristössä on leikki. Siinä lapsi voi leikin keinoin käsitellä ja opetella uusia sanoja ja kielen rakenteita. Lapsi tarvitsee kieltä sosiaalisissa tilanteissa kommunikoidessaan. Jos kieli ei kuitenkaan kehity odotetulla tavalla, luvassa voi olla kielen kehityksen pulmia. Vuorovaikutustilanteet ja sosiaaliset tilanteet rakentuvat pitkälti kielen varaan ja kommunikoinnin varaan. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten tehtävänä on omalta osaltaan luoda ja vahvistaa lapsen kielellisiä taitoja ja valmiuksia sekä kielellisen identiteetin vahvistamista.

Varhaiskasvatuksessa ammattilaiset toimivat yhdessä lapsen lähipiirin kanssa. Kielellisiä taitoja vahvistetaan laaja- alaisesti. Vahvistaminen tapahtuu erilaisen toiminnan lomassa. Tällaista toimintaa voi olla niin ohjattu kuin ohjaamaton toiminta. Kirjojen lukeminen, erilaisten kognitiivisia taitoja kehittävien harjoitusten tekeminen ja musiikki auttavat kielen kehittämisessä. Huomattavaa on, että päiväkotiryhmässä voi olla kielen kehityksen kannalta

hyvin monitasoisia lapsia. Tärkeää on osata kohdentaa toiminta kielen kehityksen kannalta keskeisiin osa- alueisiin. Näitä osa- alueita ovat kielitietous, kielellinen muisti ja sanavarasto, kielen käyttötaidot, puheen tuottamisen taidot, kielen ymmärtämisen taidot ja vuorovaikutus. (Opetushallitus, 2017. 39-40.)

Lapsen kannalta ensiarvoisen tärkeää on, että hänellä on käytössään edes jokin kommunikoinnin muoto. Ilman kommunikointimuotoa lapsi jää helposti vertaissuhteiden ja yhteisön ulkopuolelle. Kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen kannalta lapsen kommunikointiin olisi suotavaa panostaa jo varhaisessa vaiheessa. Näin parhaimmillaan pyritään ennaltaehkäisemään yhteisön ulkopuolelle ajautumista. Kommunikointia voidaan tukea hyvin pieninkin tukitoimin. Tällaisia muotoja ovat esimerkiksi tukiviittomat ja kuvakommunikointi. Tärkeää on valita sopiva muoto juuri lapsen tarpeita ajatellen. Toisaalta tärkeää on valita myös kommunikoinnin muoto jota lapsen lähipiiri ja esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilökunta on motivoitunut käyttämään. Näin uudesta kommunikointimuodosta saadaan miellyttävä kaikille, ja se myös innostaa uuden oppimiseen.

4.4 AAC-menetelmät

Kaikki ihmiset eivät kuitenkaan syystä tai toisesta pysty kommunikoimaan puhumalla, joten tällöin turvaudutaan puhetta tukeviin ja korvaaviin kommunikointimuotoihin. Puhetta korvaavista kommunikointimuodoista voidaan käyttää myös käsitettä AAC. Käsite tulee sanoista augmentative eli puhetta tukeva ja alternative eli korvaava kommunikointi. AAC-kommunikointia käytetään kommunikoitaessa niiden ihmisten kanssa jotka syystä tai toisesta tarvitsevat puhutun kielen täydennykseksi jonkin muun kommunikoinnin muodon. (Tetzchner & Martinsen, 2000.20.) Käsitteenä AAC sisältää siis henkilön jolla on jokin kommunikointiin liittyvä vamma tai vammoja ja haittoja sekä jonkin vaihtoehdoisen kommunikointikeinon ja vielä näiden lisäksi ympäristön jossa kyseistä kommunikointia käytetään. Huomionarvoista on, että AAC-keinoja voidaan käyttää puheen ja vuorovaikutuksen ymmärtämiseen kuin myös puheen ja kielenkehityksen tueksi. AAC-keinojen erityisempiä sovellusalueita ovat esimerkiksi haasteelliseen käyttäytymiseen vaikuttaminen sekä akateemisten taitojen harjoittelu. (Hildén & Merikoski, 2006. 11.)

Puhevammaisen henkilön kommunikatiivisia kompetensseja voidaan nimetä esimerkiksi seuraavanlaisia. Kielelliset, operationaaliset, sosiaaliset ja strategiset kompetenssit. Nämä kompetenssit kuvaavat niitä elämän osa-alueita joita jokainen ihminen kuin myös puhevammaisen henkilö kohtaa elämässään. Kompetenssit kuvaavat myös niitä taitoja joita ympäristö kommunikoijalle tilanteissa asettaa. Tällä pyritään siis havainnoimaan sitä, kuinka erilaisista osasista kommunikointi ja sen vaatavuus missäkin tilanteessa rakentuvat ehyeksi

kokonaisuudeksi. Vaikka nämä kommunikoinnin kompetenssit näyttäytyvät varsin samankaltaisina niin puhuvalle kuin puhevammaiselle ihmiselle, on niiden saavuttamisessa merkittäviä eroja. Puhevammaisella ihmisellä voi olla perustavanlaatuisia kommunikatiivisten kompetenssien täyttämisen pulmia. Tämänkaltaisia pulmia voivat olla esimerkiksi sosiaalisten kokemusten puute, kognitiivisten taitojen rajallisuus sekä AAC- järjestelmään liittyvät hankaluudet. (Merikoski & Hildén, 2006. 11-13.)

Tarkasteltaessa AAC- menetelmien käyttöä ja kommunikoinnin kompetenssia suhteessa lapsiin, on hyvä huomata, että tällöin erilaiset pulmat saattavat lisääntyä. Tämä voi johtua monista eri asioista. Syyksi voi muodostua esimerkiksi se, että usein AAC- menetelmiä käyttävä lapsi tarvitsee kommunikoinnin avuksi tulkkia, jolloin kynnyksensä lähestyä muita lapsia tai muiden lasten lähestyminen puhevammaista lasta kohtaan voi olla heikkoa. Tällöin oikeaa ja aitoa vuorovaikutuksellista kohtaamista ei pääse syntymään. (Merikoski & Hilden, 2006. 11-13.)

AAC- menetelmien käytön tulee olla perusteltua ja merkityksellistä käyttäjälleen. Sen tarkoituksena on mahdollistaa osana yhteiskuntaa toimiminen itsenäisesti apuvälinettä käyttäen. Onnistunut AAC- keinojen valinta onkin käyttäjälleen merkityksellistä. Se vaikuttaa kokonaisvaltaisesti yksilön identiteetin muotoutumiseen, viestinnän laatuun sekä vertaissuhteiden muotoutumiseen. Onnistunut valinta on korrelaatiossa myös yksilön elämänlaadun kanssa. Ilman vuorovaikutuksen keinoja elämä ei olisi kokonaisvaltaista. Siitä puuttuisi meille jokaiselle tärkeää merkityksellisyyttä ja vertaissuhteita. (Hämäläinen, Merikoski, Munne, Nikkilä & Pulli, 2013. 3-4.)

AAC- menetelmien käytössä on tähdättävä niin lyhyemmällä kuin myös pitemmällä aikavälillä menestykselliseen käytettävyyteen. Se on satsaus ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, jossa pitää ajatella itse käyttäjää, mutta myös hänen lähipiiriään. Menetelmän käytön tulee toimia lyhyellä kuin myös pitkällä tähtäimellä. Viestinnän hyödyn tulee olla tavoitettavissa olevaa. Viestinnän välitön hyöty on yksi tärkein kriteeri, mutta myös se, että viestinnän tulee olla viestijälleen merkitsevää. (Hildén & Merikoski, 2006. 16.)

Niissä tilanteissa joissa ihminen pystyy puhumaan jonkin verran tai puhehäiriö ei ole niin vakava voidaan turvautua puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. Tällöin puhutun kielen lisäksi tai korvikkeeksi voidaan käyttää muita kommunikoinnin keinoja. Puhetta tukevan ja korvaavan kommunikointikeinojen käytön merkitys on juuri siinä, että se toisaalta edistää ja täydentää puheilmaisua, mutta toisaalta taas se pyrkii takaamaan ymmärrettävyyden ja väärinkäsitysten syntymisen. Yhtenä merkittävänä tarkoituksena voidaan pitää myös sitä, että puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikointimuotoa

harjoiteltaessa samalla pyritään takaamaan yksilölle edes yksi varma kommunikoinnin muoto, jos ei ala myöhemmin puhua. (von Tetzcher, S & Martinsen, H. 2000.20-21.) Puhetta tukevan ja korvaavan kommunikoinnin valinnassa tärkeää on ottaa huomioon niitä käyttävän ihmisen nykyiset ja lähitulevaisuuden kommunikoinnin tarpeet. On tärkeää, että valittavat menetelmät antavat käyttäjälleen mahdollisuuden kehittyä kielellisesti. Tästä johtuen on usein syytä valita muutamia puhetta tukevan ja korvaavan kommunikoinnin keinoja, jotta ihminen tulisi hyvin ymmärretyksi. Valinnassa tärkeää on myös, että yksilö kokee keinot itselleen mielekkäiksi ja luonteviksi käyttäviä. (von Tetzcher & Martinsen, 2000. 20-21.)

Opinnäytetyössäni käsittelen erityisesti kuvakommunikaatiota sekä tukiviittomien käyttöä. Nämä ovatkin tavallisimmat puhetta tukevan ja korvaavan kommunikoinnin muodoista. Ne tukevat toinen toisiaan, ja niitä pystyy käyttämään hyvin erilaisissa tilanteissa niin yksin kuin yhdessä. Molempien tarkoituksena on olla kommunikoinnin apuvälineenä ja ne korostavat kommunikoinnin kannalta tärkeimpiä avainsanoja.

4.4.1 Tukiviittomat

Tukiviittomilla tarkoitetaan viittomakielestä lainattuja viittomia, joita käytetään aina puheen tukena painottamassa avainsanoja. Tukiviittomat tukevat ennen kaikkea puhutun kielen ymmärtämistä. Ne perustuvat näköaistin kautta tapahtuvaan viestintään ja näin ollen voivat parhaimmassa tapauksessa auttaa hahmottamaan viestittäviä asioita paremmin kuin pelkän puheen avulla. Tukiviittomat tekevät kommunikoinnista konkreettisempaa ja tarjoaakin keinon kommunikoida jo varhain, vaikka puhuttua kieltä ei vielä olisikaan. Tukiviittomat voivat myös vauhdittaa puhutun kielen oppimista. Useimmiten tukiviittomien käyttö lisää lasten puheyrittäjiä ja tekee puhutusta kielestä konkreettisempaa. Lapsi saa myös äänensä kuuluviin aiemmin, jolloin turhilta turhautumisen tunteilta vältytään. Puheen kehittyessä tukiviittomat usein unohtuvat tai niiden käyttö lopetetaan. Tukiviittomien käyttöä ei tulisi kuitenkaan lopettaa ennen kuin lapsen puheen ymmärtäminen ja tuottaminen on tarpeeksi hyvällä tasolla. Saadakseen mahdollisimman paljon tukiviittomista irti tärkeää olisi, että viittomia käyttäviä aikuisia olisi niin kotona kuin päiväkodissakin. Sosiaalisten suhteiden kannalta olisi myös tärkeää, että muutkin lapset osaisivat käyttää tukiviittomia. Näin voidaan luoda ensiarvoisen tärkeitä sosiaalisia suhteita vaikka puhuttua kieltä ei olisikaan. (Papunet, 2016.)

4.4.2 Kuvakommunikointi

Kuvakommunikoinnilla tarkoitetaan sellaista kommunikoinnin muotoa, jossa kuvia käytetään ilmaisun ja ymmärtämisen välineenä. Kuvien käyttö korostuu silloin kun viestintä ei ole mahdollista, tai se on vaikeaa puhuen tai kirjoittamalla. Kuvat auttavat ymmärtämään ja sisäistämään puhuttua kieltä. Kuvien tarkoituksena on mahdollistaa ilmaisu vaikka kyseessä olisi suuria kielitaidollisia puutteita. Kuvien käyttö on paljon rajoittuneempaa kuin esimerkiksi tukiviittomien käyttö. Se vaatii käyttäjältään edistyneitä kognitiivisia taitoja. Kuvia käyttävän ihmisen tulee ymmärtää kuvan ja sanan yhteys, jotta kuvia pystyy käyttämään oikeassa tarkoituksessa kommunikoinnin apuvälineenä. Tullakseen kuulluksi kuvien avulla tulisi keskustelukumppanin pystyä esittämään tarkentavia kysymyksiä ja olla aidosti kiinnostunut vuorovaikutustilanteesta. Keskustelukumppanilla on myös tärkeä rooli kuvien sanoittamisella ääneen. Kuvakommunikointi tarvitsee paljon toistoa ja luonnollisia vuorovaikutustilanteita, jotta kommunikoinnista tulisi sujuvaa. Samoin kuin tukiviittomissa, myös kuvakommunikaatiossa lauseiden avainsanat ovat tärkeässä roolissa. Kuvien pyritään esittämään jokaisen lauseen tai sanottavan asian avainsanat. Mitä enemmän avainsanoja pystytään kuvien ilmaisemaan, sen yksiselitteisempi vuorovaikutustilanne on, ja näin ollen tarkentavia kysymyksiä tarvitaan vähemmän. Yhtenä tärkeänä osana kuvakommunikointia on apuvälineet joihin kuvalliset sanastot on koottu. Näitä apuvälineitä ovat kuvataulustot, kuvakansio, puhelaite tai kommunikointiohjelma. (Papunet, 2016.)

Päiväkodissa kuvien käyttö on vaivatonta arjen eri tilanteissa. Kuvat tekevät arjesta ja arjen askareista konkreettisempia sekä helpommin ymmärrettävimpiä. Kokemukseni mukaan kuvia voidaan käyttää tukemassa päiväkodin arkea sekä olla siivittämässä leikkejä. Kuvataulustot sopivat erityisen hyvin erilaisiin leikkeihin, ja niitä voidaan käyttää niin sisällä kuin ulkona.

5 Tutkimusasettelu

Tavoitteena oli havainnoida kuusi kertaa pienryhmää joka koostui neljästä viisivuotiaasta lapsesta. Näistä lapsista yhdellä on ChatAble- sovellus käytössään. Opinnäytetyön tarkoituksena on kerätä tietoa siitä, miten sovellus toimii pienryhmän leikissä ja kuinka aktiivisesti sovellusta käytetään leikin kommunikointitilanteissa. Tavoitteena oli myös kerätä tietoa sovelluksen kehittämisen kohteista pienryhmätilanteissa.

Tutkimusmenetelminä käytettiin tässä opinnäytetyössä videointia ja havainnointia. Havainnoinnilla tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä tutkijan aktiivista ja osallistavaa roolia leikitilanteissa. Videointi on havainnointia tukemassa. Havainnointikertoja oli viisi kevään 2017 aikana. Havainnointikerrat kestivät noin 30 minuuttia kerrallaan. Leikitilanteeksi valikoitui autoleikki, ryhmäläisten mielenkiinnon ja päiväkodista löytyvien

leikkimahdollisuuksien vuoksi. Havainnointikertojen välillä oli noin viikon pituinen tauko. Tavoitteena oli, että ryhmä saisi käyttää sovellusta myös muutoin arjessa ja leikeissä, ei vain havainnointihetkillä.

Esittämäni teorian valossa on tärkeää, että avusteista kommunikointia käyttävät lapset kokevat osallisuutta lapsiryhmässä. Tärkeäksi osaksi osallisuuden muotoutumista nousee kommunikointi ja vuorovaikutuksen tärkeys. Ilman toimivaa kommunikointia ja vuorovaikutusta osallisuutta ei pääse muodostumaan merkittävällä tavalla. Lapsi tarvitsee onnistumisen ja yhteenkuuluvuuden tunteita kasvun ja kehityksen tueksi. Näitä osa-alueita voidaan tukea ja vahvistaa oikea-aikaisella ja innostavalla pedagogiikalla. Varhaiskasvatuksessa erityisen tuen tarpeessa olevat lapset hyötyvät ohjatuista leikkihetkistä ja tuokioista. Varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on vuorovaikutusvastuu siitä, että kaikki ryhmässä, myös erityisen tuen tarpeessa olevat, pääsevät aktiivisesti osalliseksi erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin.

Avustettua kommunikointia käyttävät tarvitsevat muita lapsia enemmän aikaa kommunikoinnilleen ja näin ollen varhaiskasvatuksen henkilöstön on parhaansa mukaan tuettava näitä lapsia vertaissuhteiden luomisessa ja muissa kommunikointitilanteissa.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön on myös toimintaa suunniteltaessa osattava ottaa huomioon, erityisen tuen tarpeessa olevien lasten täysipainoinen mukanaolo piireissä ja ohjatuissa tuokioissa. Tukea voi antaa monin tavoin. Aktiivinen kuuntelu, havainnoiminen, sensitiivinen työskentelyote, uuden opettelu ja avoin suhtautuminen kantavat pitkälle. AAC- menetelmien käyttäminen koko ryhmän kanssa helpottaa erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen kommunikointi- ja vuorovaikutustilanteita. Kommunikoinnista tulee luontevampaa kun kaikki käyttävät samaa kommunikoinnin tapaa. Menetelmiä voidaan käyttää kommunikoinnin apuna arjen tilanteissa kuten erilaisissa piireissä, tuokioilla, ohjatuissa leikitilanteissa, ruokailussa ja retkillä. Osallisuuden tunne tulee sosiaalisista tilanteista ja siitä, että kokee itsensä merkitykselliseksi ryhmän kokonaisuuden kannalta. On siis osallinen jossain ja saa siitä voimaannuttavaa kokemusta. Erityisen tärkeäksi osallisuuden kokemus muuttuu silloin kun joutuu tekemään työtä normaalia enemmän kuulluksi tulemisen puolesta. Avusteista kommunikointia käytettäessä on aina syrjäytymisvaara. Erityisesti lapsiryhmässä syitä voivat olla kommunikoinnin hitaus ja se että toiset eivät aina ymmärrä tai keinot ovat vähäisemmät kuin muilla oman ikäisillä.

Opinnäytetyöni havainnointi osuudessa käytin apunani työn teoriaosuutta ja perustelen havainnointia tämän teoriaosuuden valossa. Jokainen havainnointikerta oli noin 30 minuutin pituinen. Tämä videoitiin ja havainnointihetkellä käytettiin havainnointilomaketta. Havainnoinnin apuna oli tarkoituksena käyttää myös Transana-ohjelmaa, mutta teknisistä ongelmista johtuen tämä jäi ajatuksen tasolle. Havainnoinnissa ja arvioinnissa keskityttiin

erityisesti osallisuuden ja vuorovaikutuksen mahdollistamiseen sekä siihen kuinka aktiivisesti avusteista kommunikointia käytettiin hyväksi.

5.1 Laadullinen tutkimus

Laadullisella eli kvalitatiivisella tutkimuksella tarkoitetaan menetelmäsuuntausta jonka tarkoituksena on ymmärtää tutkimuksen alla olevia merkityksiä, ominaisuuksia ja kohteen laatua kokonaisvaltaisesti (Koppa, 2015.) Laadullisen tutkimuksen vastinparina on määrällinen tutkimus. Näitä kahta erottaa se, että laadullisessa tutkimuksessa keskitytään jonkin ilmiön kuvaamiseen, selittämiseen ja tutkimiseen kielellisistä näkökulmista käsin. Määrällinen tutkimus taas perustuu aineiston numeeriseen tulkitsemiseen. Laadullinen tutkimus pyrkii tuomaan esille nimenomaan näkökulmia, tulosten ei ole tarkoitus olla absoluuttisia totuuksia vaan tuoda eri näkökulmia esiin ja myös mahdollisuuksien mukaan saada toimintatapoja muutettua (Eskola & Suoranta, 200, 13-15.)

Tarkoituksena on siis luoda merkitysten ja tarkoituksen kokonaisvaltainen syvempi ymmärrettävyys. Kuitenkaan puhtaita faktoja ei voida esittää, vaan ennemminkin tuottaa uusia merkityksiä tutkittaville asioille ja ilmiöille. Tulokset ovat aina kontekstuaalisia ja siten tulkittavissa vain ja ainoastaan niiden tuottamisen kontekstissa (Alasuutari, 2017.)

Ennen kaikkea laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan kirjavaa joukkoa erilaisia tutkimuksen tekemisen keinoja, joilla päämääränä on ihmistieteiden tutkimuksen ilmiöiden ja aiheiden selittäminen omasta näkökulmastaan käsin.

5.2 Etnografinen tutkimus

Etnografiaa voidaan määritellä monella tavalla ja se käsittää suuren joukon erilaisia tutkimuksia sekä tutkimusmenetelmiä. Voidaan siis sanoa, että etnografia on moniulotteista. Etnografialle voidaan kuitenkin määritellä yhteisiä ulottuvuuksia, joiden vuoksi voidaan puhua etnografisesta tutkimuksesta. Tärkeää on huomata, että näistä määrittelyistä huolimatta yhtä yhteistä määritelmää ei voida kertoa. Etnografialla viitataan ennen kaikkea sellaiseen tutkimusotteeseen, sen luonteeseen ja tapaan käsitellä sekä käsitteellistä kulttuurisia ilmiöitä ja prosesseja. Etnografialle tyypillistä on teoretisoida tutkittavaa ilmiötä sekä käsitteellistää tätä ilmiötä. Se on koko prosessia määrittävä ja ohjaava tutkimusote (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto, 2014, 7.)

Etnografialle tyypillistä on se, että se pyrkii tavoittamaan tutkittavan ilmiön sen omassa ympäristössään. Se siis yrittää ymmärtää, kulttuurisia ja sosiaalisia tilanteita analysoiden ja tulkiten (Fingerroos & Jouhki, 2014, 85). Tutkija tekee havaintoja ilmiöstä pyrkien saamaan tutkittavan asian tieteelliseen tietoisuuteen ja jopa vaikuttamaan olemassa oleviin menetelmiin ja tapoihin tieteen keinoin. Ominaista on myös se, että tutkija tekee aineistosta analyysiä jo havainnointitilanteessa. Tällöin tarkennetaan havainnoitavaa kohdetta sekä haetaan koko ajan tutkimuksen kannalta oleellista tietoa (Lappalainen, 2007, 13.) Tärkeää on huomata, että kun tutkija tekee havaintoja tutkittavasta ilmiöstä on tämä aina jollain tasolla sidoksissa tutkijaan. Tällä tarkoitetaan sitä, että sidoksisuus näkyy aina aineiston tulkinnassa. Tutkija tuo mukanaan oman minuutensa tuntevana ja kokevana ihmisenä tutkimukseen. Toisaalta etnografisen tutkimusotteen tarkoituksena ei ole antaa kaiken kattavaa vastausta jostain tietyistä ilmiöistä vaan pyrkiä selittämään sitä juuri omasta näkökulmastaan käsin. Siis antamaan ilmiölle merkityksiä (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto, 2014, 27.)

Etnografisessa tutkimuksessa normaalia tai tavanomaista on, että tutkija osallistuu tutkitavaan arkeen tavalla tai toisella. Muistiinpanoilla on tässä tärkeä rooli, ilman muistiinpanoja havaintojen tuottaminen tekstuaaliseen muotoon olisi vaikeampaa. Kenttämuistiinpanot ovatkin tässä tutkimuksen tavassa erittäin tärkeässä osassa. Etnografisessa tutkimuksessa kenttämuistiinpanot muodostuvat vuorovaikutuksessa havainnointitilanteen ja havainnoitajan historiasta muodostuvasta kokonaisuudesta (Lappalainen, 2014, 113-115.)

5.3 Yhteys alan aikaisempaan tutkimukseen sekä ammatilliseen keskusteluun

Kommunikoinnista ja nimenomaisesti avusteisesta kommunikaatiosta on tehty jonkin verran viime vuosien aikana tutkimuksia, mutta erityisesti iPad-sovelluksesta kommunikoinnin välineenä ei ole tehty. Pro gradu-tutkielmia on tehty jonkin verran, näistä esimerkkinä Sirkku Hildénin ja Hannele Merikosken ”Se on nyt mun vuoro!- Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus puhetta tukevan ja korvaavan kommunikoinnin perustana päiväkodin ryhmätuokoissa.

Toisaalta ChatAble- sovellus on verrattavissa kuvakommunikaatiin tosin sillä erotuksella, että se lausuu kirjoitetut tai näytetyt asiat kuvien lisäksi ääneen ja video käyttö on mahdollinen. Monissa esteetöntä viestintää tutkivissa tutkimuksissa lähtökohtana ja tutkimuskysymyksenä on ollut kommunikaation suhde ympäristöön ja läheisiin.

Eniten avusteisesta kuvakommunikaatiosta päiväkodissa pro gradu- tutkielmia on tehty niin käyttäytymistieteellisissä kuin logopedian koulutusohjelmissa. Esimerkiksi Outi Halenius on omassa pro gradu-tutkielmassaan ”Kuvallisen materiaalin pedagoginen käyttö päiväkodissa”

on pyrkinyt selvittämään kuvallisen materiaalin käyttöä varhaiskasvatuksessa pedagogisena välineenä (Halenius, 2012). Pro gradu- työssään hän pyrkii selvittämään kuinka paljon kuvallista materiaalia käytetään päiväkodin arjessa, sekä kuinka lastentarhanopettajat suhtautuvat kuvallisen materiaalin käyttämiseen pedagogisen toiminnan apuna.

Martiina Väisänen (2017) tarkastellut opinnäytetyössään sitä, muuttaako ChatAble-sovellus lasten kommunikoinnin aloitteellisuutta jollain tavalla. Opinnäytetyö on tehty kvantitatiivisin havainnoinnin keinoin. Sovellus on ollut pienryhmässä kymmenen viikon ajan. Tuloksia on kerätty kvalitatiivisesti teemahaastatteluiden avulla sekä havainnoimalla aloitteita joita lapset ovat päiväkodin arjessa tehneet. Tässä opinnäytetyössä kävi ilmi, että kymmenen viikon aikana aloitteiden tekemisessä ei ollut havaittavissa vaikutusta kun ChatAble-sovellus oli käytössä.

6 Tutkielma ja sen toteuttaminen

Tässä tutkielmassa huomio kiinnittyi ChatAble-sovelluksen käyttöön vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin mahdollistajana päiväkodin pienryhmätilanteessa. Tarkoituksena oli selvittää niitä tekijöitä jotka ovat mahdollistamassa sujuvan kommunikoinnin sovelluksen kanssa leikki-tilanteessa. Toisaalta myös niitä tekijöitä jotka hankaloittavat sujuvaa kommunikointia ja vuorovaikutusta. Huomio on kiinnitetty leikin sujuvuuteen kun käytössä on kommunikoinnin apuväline.

Tutkielma on toteutettu etnografisena tutkielmana. Aineiston keruuta varten lasten vanhemmilta kuin myös päiväkodilta on pyydetty asiaankuuluvat tutkimusluvut. Aineisto on kerätty havainnoimalla pienryhmää viisi kertaa. Aineiston keruussa huomio kiinnitettiin sovelluksen sujuvaan käyttöön, leikkiin ja sovelluksen käyttöön leikissä. Havainnoinnissa päädyin videointiin ja videoinnit analysointiin jälkikäteen. Videoinnin analysoinnissa huomio kiinnittyi tutkimuskysymysten lisäksi vielä leikkijöiden välisiin suhteisiin sekä leikin pitkäkestoisuuteen. Toisaalta kokonaisvaltaisena intressinä oli tarkastella sovelluksen toimivuutta leikki-tilanteessa, jolloin sovellus kytkeytyi vahvasti leikin kontekstiin. Tutkimuskysymykset olivat:

1. Miten sovellus mahdollistaa hyvän ja sujuvan kommunikoinnin saman ikäisten lasten kanssa?
2. Kuinka sovellus mahdollistaa tasapuolisen leikin?

Lisäksi tarkastelun kohteena oli leikkijöiden väliset vuorovaikutustilanteet sekä niiden kommunikointi.

6.1 Tutkielmaan osallistunut päiväkotiki ja pienryhmä

Haapalan päiväkodin Tikankolon ryhmässä on tällä hetkellä viisitoista lasta ja kolme aikuista. Ryhmässä toimitaan lapsilähtöisesti ja leikiä painotetaan erityisesti. Ryhmässä arvostetaan erityisesti arjessa tarvittavia perustaitoja kuten siivoamista ja yhdessä tekemistä. Arjessa tämä näkyy leikkien siivoamisena joka päivä sekä toisten auttamisessa. Mottona onkin, että kaveria ei jätetä.

Havainnointiryhmään valikoitui neljän lapsen joukko, joista kolme oli tyttöjä ja yksi poika. Heitä kaikkia yhdistävät vahvat leikki-aidot sekä vuorovaikutuksellisuus. Toisaalta myös rohkeus ja kiinnostus laitetta kohtaan olivat havaittavissa.

Alkutietojen mukaan päiväkodissa on kevään ja syksyn 2016 aikana käytetty ChatAble-sovellusta leikeissä ja koko ryhmän tuokioissa. Käyttö on ollut vähäistä, mutta lapsia on tutustutettu sovelluksen käyttöön. Keväällä 2017 sovelluksen käyttö on jäänyt vähemmälle ryhmässä tapahtuneiden henkilöstövaihdosten vuoksi. Havainnointiajanjakson aikana ryhmässä ei työskennellyt ollenkaan lastentarhanopettajaa. Sovellus on jäänyt näiden mullistusten jalkoihin.

ChatAble-sovelluksen lisäksi ryhmässä ovat käytössä leikkitalanteissa kuvataulustot ja kuvakansio, sekä ruokailutilanteissa käytössä on tukiviittomat. Kuvia ja viittomia käytetään myös piireissä ja tuokioissa kommunikoinnin helpottamisen tukemiseksi. Avusteisten kommunikointimenetelmien käyttö ei ole vakiintunut lasten leikkeihin. Näin ollen ryhmässä käytettävät avusteiset kommunikoinnin muodot ovat aina liitetty tuokioihin tai muihin ohjattuihin tilanteisiin.

6.2 ChatAble- sovellus

ChatAble- sovellus on iPad- laitteelle soveltuva symboli- ja ruudukkopohjainen kommunikointisovellus. Se on tarkoitettu käytettäväksi niin henkilökohtaisena kommunikoinnin apuvälineenä kuin myös esimerkiksi varhaiskasvatuksen opetuksen apuvälineenä. Sovellus soveltuu hyvin monenlaiseen käyttöön ja sillä on lähes rajattomat käyttömahdollisuudet sen muokattavuuden ansiosta. Sovellus on rakennettu käyttäen ruudukkopohjaa, joten ruudukon muodostamalle alustalle voi luoda niin kuvia kuin myös videoita. Erityisen monipuolisen sovelluksesta tekee se, että omiin kuviin voi lisätä YouTube-videoita ja omiin videoihinsa lisätä musiikkia iTunesista. Näin sovellusta pystyy muokkaamaan aina omiin käyttötarkoituksiinsa sopivaksi tilanteen mukaan. Ennen kaikkea sovellus on kehitetty palvelemaan kommunikoinnin apuvälineestä hyötyvälle henkilölle. Sovellus on helppokäyttöinen ja palvelee eri-ikäisiä käyttäjiä muunneltavuudellaan. Se soveltuu myös motorisilta taidoiltaan eritasoisille käyttäjille. (Evantia, 2017.)

Sovelluksen käytön tavoitteena on, että siitä tulisi käyttäjänsä näköinen. Se ei toimisi vain päiväkodin henkilöstön, terapeuttien ja vanhempien välisenä reissuvihkona vaan lapsen omana äänenä ja lapsen oman maailman näkyväksi tekevä. Siitä tulisi löytyä juuri niitä leikkejä, kommentteja, vitsejä ja muita lapselle merkityksellisiä asioita, joilla todella on lapselle merkitystä. Tarkoituksena ei ole, että sovellus sisältäisi vain positiivisia asioita, vaan lapsella on oikeus myös negatiivisiin ilmauksiin ja tunteisiin sovelluksen kautta. Sovelluksen on tarkoitus olla käyttäjälleen viestintään rohkeasti motivoiva ja siten merkittävä. Lapsen lähipiirillä on tässä tärkeä rooli. Sovellusta tulee päivittää koko ajan pitämällä se ajan hermolla. Sovellus kasvaa ja kehittyy käyttäjänsä mukana.

ChatAble-sovellusta voidaan käyttää myös osana varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksessa sovelluksen avulla voidaan kuvittaa toimintatuokioita ja aamupiirejä. Sen avulla voidaan myös ohjata pienryhmien leikkejä tai pelejä. Sovellus on niin lapsille kuin myös aikuisille innostava kokonaisuus ja sen avulla voi luoda kokonaisia leikkejä käyttäen sovelluksen erilaisia ominaisuuksia hyödykseen. Sen avulla voidaan mahdollistaa kommunikointi myös silloin jos se ei puhumalla onnistu.

Varhaiskasvatuksessa henkilökunnan omalla aktiivisuudella voidaan vaikuttaa paljon sovelluksen toimivuuteen ja käyttömukavuuteen. Lapsille sovellus on luovaa ja kehittävää toimintaa parhaimmillaan. Innokas kokeilevuus ja ennakkoluuloton sovelluksen käyttäminen lisäävät tietotaitoa. Sovelluksen käyttöä ei pidä pelätä, kokeilemalla oppii uutta. Varhaiskasvatuksessa myös lapset voidaan laittaa testaamaan sovelluksen käyttöä. Näin päästään testaamaan luovia toimintoja ja samalla myös voidaan opettaa mediakasvatusta turvallisella oppimisolustalla.

6.3 Havainnointi

Havainnointi on tärkeä osa varhaiskasvatusta ja siten se onkin näkyvässä osassa varhaiskasvatussuunnitelmassa. Jokaisessa lapsiryhmässä havainnointia voidaan suorittaa arkisten askareiden ohella, mutta myös tarkoin suunnitelluissa havainnointitilanteissa. Havainnointi kerää tärkeää ja tarvittavaa tietoa lapsen tai lapsiryhmän kasvun ja kehityksen edistymisestä, mielenkiinnon kohteista, oppimisesta sekä lapsen tai ryhmän mielenkiinnon kohteista. Näin ollen havainnoinnilla voidaan vaikuttaa ole vain lapsen tai lapsiryhmän ongelmien esille nostamista, vaan ennen kaikkea objektiivista lapsen tai lapsiryhmän kehityksen havainnointia. Tärkeää on ottaa huomioon, että havainnoinnin tulee aina olla lapsen tarpeen ja edun mukaista. (Koivunen & Lehtinen, 2015. 15-21.) Kasvattajan on muistettava, että lapsi kehittyy nopeasti ja siten myös havainnoinnin kohteet saattavat muuttua pikaisesti. Kasvattajan onkin pysyttävä lapsen kehityksen seurannassa mukana, jotta turhilta havainnoinneilta vältytään. On myös tärkeää, että kasvattajalla on kokonaiskuva koko

lapsiryhmän toiminnasta, sillä tällä on aina vaikutusta yksittäisen lapsen käytökseen ja toimintaan ryhmän jäsenenä.

Ryhmää havainnoimalla voidaan keskittyä ryhmäläisten väliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisiin suhteisiin. Ryhmissä muodostuu jokaiselle ryhmäläiselle jokin rooli, jota voidaan havainnoinnin avulla selvittää ja siihen voidaan mahdollisesti vaikuttaa myöhemmässä vaiheessa.

Tässä opinnäytetyössä havainnointi keskittyy erityisesti avoimeen havainnointiin. Ryhmän lapset tietävät, että heitä havainnoidaan leikkituokion aikana. Havainnoitsijan läsnäolo vaikuttaa aina leikin kulkuun jollain tavalla, mutta pyrkimyksenä kuitenkin on, että havainnoija vaikuttaisi mahdollisimman vähän tai ei ollenkaan leikin kulkuun. Tällä tarkoitetaan sitä, että havainnoitsija ei puutu teoillaan tai sanomisillaan leikin kulkuun tai pyrkii tekemään sen siten, että lasten leikki häiriintyisi mahdollisimman vähän.

Havainnointitilanteiden videointi antaa havainnointitilanteista paljon tietoa, myös sellaista jota ei havainnoitsija välttämättä itse tilanteessa huomaa. Näin ollen video havainnoinnin apuvälineenä on oiva tapa varmistaa havainnoinnin tarkkuus ja objektiivisuus. Videoiden uudelleenkatseleminen saattaa löytyä yllättäviä havaintoja tai toisaalta se voi vahvistaa jo tiedossa olevia havaintoja. Video antaa ennen kaikkea luotettavaa sekä objektiivista tietoa havainnointitilanteesta. Videointia tukee myös strukturoitu havainnointikaavake, jota täytetään havainnointitilanteesta. Tällä kaavakkeella pyritään tukemaan havaintojen ylös kirjaamista, juuri opinnäytetyön kannalta keskeisistä aihealueista sekä myös jokaisesta havainnointikerrasta saadaan siten verrattavaa materiaalia. Kaavake sisältää myös perustiedot, jokaisesta havainnointitilanteesta.

6.4 Aineiston keruu ja analysointi

Aineisto kerättiin kevään 2017 aikana. Aineistona käytettiin havainnointitilanteessa kuvattuja videomateriaaleja. Jokaisesta havainnointikerrasta on videota noin 30 minuutin verran. Videoinnissa huomio on kiinnitetty sovelluksen käyttöön ja leikkiin. Näitä videoita analysoi vain kuvaaja itse. Videot litteroitiin ennen analysointia. Videoinnin lisäksi havainnoinnin tukena oli strukturoitu havainnointikaavake, jonka tarkoituksena oli olla videoinnin havaintojen apuvälineenä. Havainnointi tapahtui noin viikon välein. Ajankohdaksi valikoitui aamupäivä, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Aamupäivään päädyttiin syystä, että tällöin muilla leikkijöillä oli ohjattua toimintaa ja siten havainnointi sopi hyvin päiväkodin aikatauluihin.

6.4.1 Ensimmäinen havainnointikerta

Ennen leikkiä kerron lapsille miksi olen tullut paikalle ja mitä olisi tarkoitus tehdä. Lapset ovat hieman hämillään kun heitä on paikalla vain niin pieni määrä ja kaikki eivät osallistu toimintaan. Kerron, että kuvaan leikkiä, mutta siitä ei tarvitse välittää. Kaikki lapset ymmärtävät ohjeistuksen ja esittävät tarkentavia kysymyksiä. Yhdessä lasten kanssa päätämme, että kuvaamme autoleikkiä. Leikki valikoitui tilan antamien leikkivälineistö-mahdollisuuksien osalta, sekä koko ryhmä oli autoleikin kannalla. Jokaiselle leikkijälle olisi myös helppo rakentaa rooli leikissä.

Leikin käynnistymisessä on suuria ongelmia. Lapsilla on vaikeuksia aloittaa leikkiä luontevasti. Jokainen katselee ChatAble- sovellusta mielenkiinnolla, mutta ei oikein osaa tehdä sillä mitään. Näyttää siltä, että eivät oikein tiedä saako sovellukseen koskea. Kehotusten jälkeen jokainen uskaltautuu koskemaan ja käyttämään jonkin verran sovellusta. Luontevaa se ei kuitenkaan leikin aloitusvaiheessa ole.

Leikki lähtee lopulta liikkeelle ja leikiksi valikoitui autoleikki. Jokaisella on oma roolinsa leikissä, mutta aikuinen joutuu ohjaamaan leikkiä aktiivisesti. Aikuiselle muotoutuu tässä vaiheessa leikin ohjaajan aktiivinen rooli. Hän joutuu johdattelemaan leikkiä yhteisöllisemmäksi ja siten taata kaikkien tasapuolinen osallistuminen leikissä. Leikki muodostuu pitkälti poliisin, paloauton ja autokorjaamon sekä huoltoaseman ympärille. Leikissä on jatkuvasti jonkin näköinen hätätilanne päällä, jonne tarvitaan ammattiapua. Tässä kohtaa sovelluksesta käytetään aktiivisesti hyväksi poliisin hälytysääntä sekä kolaripainiketta. Etenkin hälytysäänellä on tärkeä tehtävä leikin rakentumisen kannalta. Muuten sovellusta ei juurikaan käytetä. Lapset eivät uskalla lähteä kokeilemaan sovelluksen eri toimintoja ja heitä joutuu kannustamaan aktiivisesti sovelluksen käyttöön. Kaikki ovat osallisina leikkiin omalla tavallaan.

Leikki ei ole pitkäkestoista eikä myöskään luontevaa. Leikin kulkua joutuu ohjaamaan paljon. Aikuisella onkin aktiivinen rooli leikissä, ja aikuinen ohjaa leikkiä. Kaikki leikkijät pääsevät leikkiin osalliseksi. Aikuinen rakentaa leikkiä lasten ehdoilla ja ottaa lasten ajatukset huomioon kysymyksillä ja mielipiteitä kuuntelemalla. Sensitiivisellä otteella leikkiä johdatellaan yhä yhteisöllisemmäksi ja kaikille lapsille pyritään löytämään keskeinen rooli leikissä. Lapset ryhtyvät ehdottamaan aktiivisesti mitä leikissä voisi tapahtua ja mitä kukin voisi leikissä olla. Yksi ryhmään kuuluvista on ensimmäisellä kertaa poissa, joten hänen panostaan leikin rakentumiseen ei voida arvioida tässä kohtaa.

Ryhmän leikin ja leikkijöiden välistä vuorovaikutusta voidaan kuvata non-verbaaliseksi leikin alussa. Leikki sisältää paljon nyökkäyksiä ja muuta non-verbaalia viestintää. Sormilla

osoittaminen ja katseiden vaihto ovat myös viestinnän keskiössä. Tämä saattaa johtua kuvaamisesta ja siitä, että tilanne on lapsille outo. Pieni ryhmä sekä uusi tilanne tuovat oman jännityksen tilanteeseen. Kuvaaminen häiritsee leikkiä siinä määrin, että siirrän kuvaamislaitteen takaa-alalle. Aikuisen tehtäväksi muodostuu leikkiin innostaminen ja leikin käynnistäminen. Aikuinen myös osaltaan on varmistamassa omalla aktiivisella otteellaan koko ryhmän jäsenten osallisuuden ja yhteisöllisyyden tunteen. Jokainen leikkijä hakee omaa paikkaansa leikissä ja ryhmässä.

Kommunikoinnin apuna käytetään jonkin verran ChatAble- sovellusta, mutta käyttö on hyvin vähäistä ja siihen rohkaistaan. Käyttö rajoittuu lähinnä joidenkin kuvakkeiden painamiseen, mutta ei missään vaiheessa lauseiden muodostamiseen. Joitain kahden kuvan ryhmiä muodostetaan, mutta suurilta osin sovelluksen käyttö rajoittuu vain yksilökuvakkeiden painamiseen. Huomaa myös, että sovellusta ei ole käytetty aktiivisesti osana arkea, sillä kuvakkeiden painaminen ja sovelluksen äärelle pysähtyminen leikin keskellä on vaivalloista ja jopa rohkeutta vaativaa. Käyttö ei ole kovin spontaania. Huomaa, että sovellusta ei ole käytetty aktiivisesti päiväkodin arjessa. Lapset myös neuvovat toinen toisiaan sovelluksen käytössä ja näyttääkin siltä, että sovellusta ei oikein osata käyttää. Positiivista on, että vaikka sovellus hiukan pelottaa niin sitä käytetään ja sovelluksesta ollaan kiinnostuneita. Jokainen lapsi testaa sovellusta myös omalla ajallaan, ilman että muut neuvovat. Kokeilut ovat lyhyitä, mutta osoittavat että kiinnostusta löytyy.

6.4.2 Toinen havainnointikerta

Leikkijät ovat odottaneet leikkikertaa ja lähtevät innolla rakentamaan leikkiä. Nyt kaikki leikkijät ovat mukana, joten viime kerralla poisollelle kerromme säännöt eli, että ChatAble- sovellusta käytetään leikissä apuna. Lapset kertovat pääasiassa säännöt ja painottavat sovelluksen käyttöä. Kaikille leikkijöille oli myös hyvä muistuttaa, että sovelluksen käyttö ei ole sidottu leikin aikana vain yhteen taulustoon vaan taulustojen välillä voidaan liikkua. Esimerkiksi autoleikissä taulustoiksi sopivat niin autoleikki- kuin myös mielipide- ja kommenttitaulustot. Näin leikin kommunikointi sovelluksen avulla saadaan lisää variaatiota ja leikki ja sen rakenne syvenee sovelluksen käytön osalta. Kaikkia leikkijöitä oli myös hyvä rohkaista sovelluksen käyttöön.

Säännöt on nopeasti kerrattu, ja leikin rakentaminen voi alkaa. Kaikki leikkijät ovat yhdessä sitä mieltä, että samaa autoleikkiä jatketaan kuin viimeksi. Muita vaihtoehtoja ei juurikaan pohdittu. Kaikki leikkijät olivat yhtä mieltä autoleikin sopivuudesta, joten kyseessä oli yhteinen päätös. ChatAble- sovellus on varsinkin havainnointikerran alussa ahkerassa käytössä, ja leikkiä rakennetaan sen avulla. Tällä kertaa sovellusta ei enää pelätä, vaan sen

luokse uskalletaan mennä kokeilemaan erilaisia vaihtoehtoja leikin kulun rakentamiseksi. Autoleikki- taulustoa käytetään ahkerasti, mutta tällä kertaa käytetään myös kommenttitaulustoa. Sovellusta uskalletaan käyttää aivan eri tavoin kuin edellisellä kerralla. Kuvaaminen ei myöskään enää pelota ryhmäläisiä eikä leikistä huomaa, että kuvaaminen jännittäisi tai pelottaisi leikkijöitä.

Leikki lähtee käyntiin, mutta tämän jälkeen sovelluksen käyttö unohtetaan. Sovellusta käytetään vain harvakseltaan alun aktiivisuuden jälkeen. Sovelluksen käyttö ikään kuin unohtetaan ja sovellus saakin olla rauhassa lähes toisella puolella huonetta. Leikki sisältää paljon kilpa-ajoa ja hätätilanteita. Sovelluksessa olisi näihin leikkitalanteisiin sopivia kuvakkeita, mutta lapset eivät tavoita sovellusta eikä siten myöskään leikkiin sopivia taulustoja. Leikki on hyvin vauhdikasta eikä kaikki pääse siihen mukaan odotetulla tavalla. Vauhdikkuudesta johtuen kommunikaatio ei pääse odotetulle tasolle. Leikki tarvitsee enemmän ohjausta kuin edellisellä kerralla, jotta leikki voidaan mahdollistaa tasapuolisesti kaikille. Tilaa otetaan hyvin haltuun, mutta kommunikointi ei ole vastavuoroista. Yksi jää ryhmässä kokonaan ulkopuolella, ja aikuinen joutuu koko leikkiajan raivaamaan tilaa tämän lapsen osallisuudelle leikissä. Ryhmässä vallitsee rinnakkaisleikki. Jokainen leikkijä leikkii omaa leikkiään samassa leikissä. Tilaa on paljon, joten liialla tilankäytöllä on negatiivisia vaikutuksia vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin toteutumisen suhteen. Tällä tarkoitetaan sitä, että yhteisen leikin rakentaminen ja sovelluksen käyttäminen leikin osana ja osana kommunikointia ei päässyt toteutumaan samoin kuin jos leikin tila olisi ollut rajatumpi. Suuri tila aiheuttaa myös sen, että sovellus jää toiselle puolelle huonetta eikä sitä osata kuljettaa luonnollisesti leikissä mukana.

Jokaisella lapsella on oma päämääränsä leikissä. Vaikka ryhmän jokainen lapsi leikkii autoilla, ei kyse ole yhteisestä leikistä vaan pikemminkin pyrkimyksestä yhteiseen leikkiin. Leikkijöistä erityisesti yksi osoittaa vastavuoroisuutta ja sopimuksellisuutta sekä yrittää näin rakentaa leikkiä osallistavassa hengessä. Leikinrakentaja myös pyrkii rohkaisemaan muita sovelluksen käyttöön omalla esimerkillään. Leikinrakentaja saa aikaan ryhmässä idean hätätilanne-autoleikistä. Tämä on positiivista, sillä sovelluksesta löytyy hätätilanteisiin soveltuvia taulustoja, joita voisi käyttää leikissä joustavasti. Jokaiselle leikkijälle valitaan yhdessä leikkijöiden kesken rooli jota he leikkivät näissä yhdessä sovitussa hätätilanteissa. Leikkijät sopivat leikin hätätilanteista aina erikseen ja kaikki pääsevät niihin osallisiksi. Näissäkään tilanteissa ei sovellusta käytetä, vaikka sovelluksen taulustot antaisivat tähän mahdollisuuden. Sovellus on täysin unohtettu ja se on toisella puolella leikkihuonetta. Huomioitava on, että sovellusta ei ole käytetty paljon ryhmässä, joten sovelluksen käyttö on vielä leikkijöillä haparoivaa.

Tällä kertaa aikuinen otti leikkiin ja leikin ohjaukseen enemmän osaa. Hän pyrki ohjaamaan leikkiä, siten että kaikki saisivat osallistua siihen tasapuolisesti. Leikkiin innostaminen oli etenkin keskiössä. Kaikki lapset huomioivat hänen antamat ohjeet ja neuvot. Ohjauksesta jäi kuitenkin puuttumaan ChatAble- sovelluksen käyttöön ohjaaminen. Jokaisella on leikissä omat roolinsa, näitä ovat muun muassa poliisi, nosturiauton kuljettaja, hurjastelija ja yleisautoilija. Vaikka kaikilla oli omat roolinsa leikissä, ei varsinaista pitkäkestoista leikkiä päässyt syntymään. Leikistä puuttui punainen lanka, tai leikkijöiden oli vaikea määritellä sitä. Leikkijät joutuivat moneen kertaan rakentamaan leikkiä uudelleen, tai aloittamaan alusta. Huomionarvoista oli, että leikkijät itsekin huomasivat, että leikki ei ottanut sujuakseen. Tämä tuli esille useina kommentteina ja turhautumisen osoituksena. Leikkijät käyttivät paljon ”ääh-ilmaisua” ja jopa keskustelivat siitä kuinka leikki ei oikein onnistu.

Sitten kun leikki sujui, se rakentui verbaalista kuin myös non- verbaalista viestinnästä. Tämä näkyi esimerkiksi katseina ja osoitteluna. Verbaalia viestintää oli paljon ja leikki sisälsi paljon naurua ja yhteisiä juttuja. Keskustelut rakentuivat pitkälti sopimuksellisuuteen ja keskusteluissa käytettiin paljon ”jooko”- ilmaisua. Leikin kulusta keskusteltiin jonkin verran, niin lasten kuin myös aikuisten aloitteesta. Avusteisia kommunikointimenetelmiä lapset eivät leikissä käyttäneet juurikaan. Yksi leikkijöistä käytti jonkin verran tukiviittomia hyväkseen, mutta muut eivät vastanneet näihin kommunikoinnin yrityksiin tukiviittomin. ChatAble- sovellusta ei myöskään käytetty leikin uudelleen rakentamiseen.

Kaiken kaikkiaan tällä havainnointikerralla ChatAble- sovelluksen käyttö oli erittäin pientä. Sovellusta käytettiin leikin alussa aktiivisesti, mutta tämän jälkeen se unohtui. Välillä lapset kävivät ikään kuin ”muodon vuoksi” painamassa sovelluksen kuvakkeita. Aktiivisesti sovellus ei leikissä mukana ollut. Edelliseen kertaan verrattuna sovelluksen käyttö ei yltänyt samalle aktiivisuuden tasolle. Tähän saattoi vaikuttaa moni asia. Tilankäyttö, uuden leikkijän saapuminen ryhmään ja siitä aiheutunut uudelleen ryhmäytyminen, tai ehkä autoleikki ei vain ollut mielekäs tällä kertaa.

ChatAble- sovelluksen käytöstä voi huomata, että sitä ei käytetä aktiivisesti leikin ja kommunikoinnin apuvälineenä päiväkodissa. Lapset käyttävät sovellusta aranoloisesti, eivätkä oikein tiedä kuinka sovellusta tulisi käyttää tai mihin se on tarkoitettu. Sovellus jää kaukaiseksi leikissä, vaikka esillä on autoleikkitalusto, josta löytyy kaikki tarvittavissa oleva materiaali onnistuneeseen leikkiin. Havainnointikerran alussa sovellusta käytetään ahkerasti ja jopa taulustojen välillä liikutaan. Kommenttitaulusto löytyy ja sitä uskalletaan kokeilla, tämän jälkeen palataan kuitenkin autoleikkitaluston pariin.

Sovellusta ei kuljeteta leikin mukana vaan se jää odottamaan käyttäjänsä monessa kohtaa havainnointia jopa toiselle puolelle huonetta. Tällöin myös sovelluksen käyttökynnyks jää

erittäin korkeaksi eikä luonnollista suhdetta sovelluksen käyttöön kommunikoinnin apuvälineenä pääse syntymään. Leikkitaulustot ovat myös tarpeeksi laajoja, joten ryhmän leikin kannalta taulusto on tarpeeksi kattava. Variaatiota leikkitaulustoon saa myös liikkumalla eri taulustojen välillä, mutta ainakaan tässä vaiheessa havainnointikertoja ei tämän tyyppinen sovelluksen käyttö ole vielä lapsilla hallinnassa.

6.4.3 Kolmas havainnointikerta

Kolmas havainnointikerta toteutettiin poikkeavasti iltapäivästä suoraan välipalan jälkeen. Vauhtia ja energiaa riitti. Kaikki neljä lasta olivat paikalla innokkaina leikkimään. Tällä kertaa leikimme pienessä tilassa, aiemman ison tilan sijaan. Rajattu tila toi leikkiin uusia ulottuvuuksia. Tilan ollessa todella rajattu, joutuivat kaikki leikkijät leikkimään keskenään ja rakentamaan leikkiä yhteisesti. Näin ollen myös sovelluksen käytölle tila antaa uudet mahdollisuudet. Sovellusta ei voi unohtaa toiselle puolelle huonetta, vaan se on koko ajan tilan keskiössä.

Edellisten kertojen tapaan leikiksi valikoitui autoleikki. Leikin keskiössä oli jälleen kolarisuman tekeminen ja huoltoasemalla käynti. Tällä kertaa jo aivan leikin alussa ryhmäläiset uskaltavat kokeilemaan yhdessä sovelluksen tuomia mahdollisuuksia leikkiin. Tähän aikuisten tulee rohkaista. Vieläkään sovelluksen leikkiin mukaan ottaminen ei tule lapsista itsestään, vaan aikuisen tulee ikään kuin antaa lupa ottaa sovellus osaksi leikkiä. Sovellusta uskaltaudutaan kokeilemaan yhdessä ja kaikki ovat kiinnostuneita toistensa tekemistä tuotoksista. Kokeilevuutta ei kestä kauaa, vaan ryhmäläiset ajautuvat jälleen normaalin leikin pariin, johon sovelluksen käyttäminen ei luontevasti kuulu.

Tällä kertaa lapset käyvät oma-aloitteisesti kesken leikin kokeilemassa sovellusta ja sanoittavat omaa tekemistään sovelluksen avulla. Nyt sovelluksen avulla tehdään lauseita, ja niitä toistetaan muutamaan otteeseen. Lapset kokoontuvat yhdessä kuuntelemaan toistensa muodostavia lauseita. Edellisiin kertoihin verrattuna, tällä kertaa sovellusta uskalletaan käyttää ennakkoluulottomammin eikä sen käyttöä enää pelätä. Rohkeutta on tullut kaikille ryhmäläisille lisää, mutta vieläkin sovelluksen eri taulustojen välillä ei uskalleta liikkua. Ryhmäläiset pysyvät autoleikkitaulustolla, vaikka tietävät että sovellus sisältää myös muita taulustoja. Näiden muiden taulustojen avulla leikistä saisi monivivahteikkaampaa.

Kolmannella havainnointikerralla positiivista on ollut huomata, että jokainen leikin elementti löytyy sovelluksesta ja sitä käytetään ainakin jollain tasolla leikin apuvälineenä. Tähän asti käytetyimpiä kuvakkeita sovelluksessa ovat olleet poliisin hälytysääni sekä huoltoasemakuva. Nämä ovat myös tällä kerralla käytetyimpien kuvakkeiden joukossa. Huomionarvoista tällä

havainnointikerralla oli, että ryhmäläiset eivät unohtaneet sovelluksen olemassaoloa kuten aiemmillä kerroilla vaan palasivat sovelluksen pariin leikin lomassa. Sovelluksen eri kuvia käytetään monipuolisesti eikä lauseiden muodostamista pelätä. Kaikki myös leikkivät samaa leikkiä tällä havainnointikerralla. Ryhmäläiset ottavat toistensa mielipiteet ja halut huomioon leikkiä rakennettaessa. Leikki on joustavaa ja kaikkien ryhmäläisten sopimuksellisuuteen perustuvaa. Kaikki leikkijät osallistavat toinen toisiaan leikkiin.

Kolmannen havainnointikerran loppuajalla ryhmäläiset kiinnittävät kaiken huomionsa sovellukseen ja sen testaamiseen. Ryhmäläiset yhdessä miettivät ja pohtivat erilaisia lausevaihtoehtoja joita sovellukseen voi kirjoittaa. Tähän jälkeen he kuuntelevat sovelluksen tuottamaa puhetta sekä vaihtelevat lauseita.

6.4.4 Neljäs havainnointikerta

Tällä kerralla havainnointi oli totuttuun tapaan aamulla, aamupalan jälkeen. Lapsista yksi puuttui, joten vain kolme ryhmäläistä oli paikalla. Ryhmäläiset odottivat innoissaan leikkiä, mutta tunnelma oli siltikin uninen eikä leikin aloittaminen ottanut sujuakseen. Leikin aloituksessa oli havaittavissa pieniä erimielisyyksiä ryhmäläisten kesken. Leikiksi valikoituu autoleikki, joka on hyväksi havaittu ja kaikkia leikkijöitä miellyttävä. Leikin käynnistys on vaikeaa, mutta sovelluksen avulla leikki saadaan käynnistymään. Hienoa oli, että lapset kerääntyivät itse oma-aloitteisesti sovelluksen ympärille ja alkoivat käyttää sovellusta leikissä.

Havainnointikerran aluksi kaksi ryhmäläistä ovat erityisen kiinnostuneita sovelluksesta. He miettivät käyttöä yhdessä eivätkä pelkää tehdä lauseita sovelluksen avulla. He myös toistavat ja kuuntelevat yhdessä muodostamia lauseita. He sanoittavat leikkiä sovelluksen avulla ikään kuin ennenäikaisesti. Lauseissa tulevat esille kilpa-autoilu, hälytysajoneuvojen tarpeellisuus ja kolarit. Tällä kertaa sovelluksen käyttöä ei pelätä enää siten kuin aiemmin ja lapset haluavat että kaikki huoneessa olijat kuuntelevat sovelluksen avulla muodostamia lauseita. Sovelluksen kanssa lauseiden rakentamista kestää jonkin aikaa ja tämän jälkeen lapset ryhtyvät jälleen leikkimään. Tämän jälkeen sovellus unohtuu vähäksi aikaa.

Leikki lähtee alun kangertelun jälkeen hyvin käyntiin. Ryhmädynamiikka on erilainen kun yksi ryhmän jäsen on poissa tällä leikkikerralla. Ryhmäytymisen kanssa on ongelmia, aikuisten osallistamisyrityksistä huolimatta. Yksi jää ryhmässä selkeästi ulkopuolelle, ja osallistuu leikkiin vain satunnaisesti. Hänelle jää ikään kuin vierestä katsojan rooli. Ryhmän kaksi muuta jäsentä leikkivät jonkin aikaa samaa leikkiä, mutta tämäkään ei ole pitkäkestoista. Ryhmäläisillä on suuria vaikeuksia sopia leikin kulusta. Tämä johtaa siihen, että jokainen

ryhmäläinen leikkii jonkin aikaa omaa leikkiään. Aikuiselle muodostuu tässä kohtaa leikinrakentajan ja innostajan rooli. Tilanne vaatii jonkin verran suostuttelua sekä sovelluksen olemassaolosta muistuttelua. Tämän jälkeen lapset taas palaavat sovelluksen pariin ja yhdessä kokeilevat sen eri vaihtoehtoja. Sovellusta ei osata kuitenkaan käyttää luonnollisesti leikin osana. Tämä näkyy siten, että sovellus on auki lattialla, mutta leikit ovat toisessa paikassa. Sovellusta ei osata siis kuljettaa luonnollisesti osana leikkiä sen kulun mukana, vaan sovellukseen aina palataan irrallisena aikana.

Huomionarvoista on se, että ryhmän kaikki lapset ovat kiinnostuneita sovelluksesta ja tutustuvat siihen tehden lauseita sekä kuunnellen omia tuotoksiaan. Vaikka käyttö on rajoittunut vain yhteen taulustoon, sitä uskalletaan kokeilla entistä luottavaisemmin. Ensimmäisellä havainnointikerralla lapset pyysivät lupaa saada koskea laitteeseen ja kokeilla sovellusta, mutta nyt käyttö on luontevampaa sekä omaehtoisempaa. Sovelluksen käyttökertoja on enemmän ja ne ovat kestoltaan pidempiä. Leikkiajan loppupuolella lapset alkavat seikkaila enemmän sovelluksessa. He uskaltavat aikuisen rohkaisemana liikkua pois tutulta autoleikkitaulustolta, ja tutustua muihin sovelluksen taulustoihin. Näiden taulustojen osalta käytön voidaan kuvailla olevan tutustumista ja uuden kokeilemistä. Käytöstä leikin apuvälineenä ei vielä voida puhua.

Kaiken kaikkiaan tämänkertaista leikkituokiota voidaan kuvailla sovelluksen käytön kannalta kokeilevaksi sekä uuden taulustomaailman löytämisretkeksi. Leikit olivat hajanaisia eikä kunnollista punaista lankaa leikille voida osoittaa tällä kertaa. Huomattavaa oli myös, että yksi leikkijöistä oli poissa jolla oli ryhmädynamiikan kannalta merkitystä. Osallisuus ei päässyt kaikilta osin toteutumaan, eikä kaikki päässeet leikkiin toivotulla tavalla. Aikuinen joutui ohjaamaan leikkiä paljon, eikä lasten oma mielikuvitus ehdi päästä valloilleen.

6.4.5 Viides havainnointikerta

Viides havainnointikerta pidettiin totuttuun tapaan suoraan aamupalan jälkeen, muiden keskittyessä muihin puuhiin. Tällä kerralla havainnoitavia oli paikalla vain kaksi lasta, tyttö ja poika. Molemmat odottivat leikkimään pääsyä. Tällä kerralla lapset saivat itse etsiä oikean leikkitauluston. Tämä osoittautui haastavaksi. Olimme jälleen saman pulman edessä kuin ensimmäisellä havainnointikerralla. Lapset eivät oikein tienneet saavatko he itsenäisesti selata sovellusta. Rohkaisua ja johdattelua tarvittiin, jotta lapset rohkaistuivat etsimään oikeaa leikkitaulustoa. Positiivista oli, että he yhdessä etsivät taulustoa ja auttoivat toinen toistaan. Taulusto löytyi yhteistyön tuloksena, tosin aikuisen johdattelun ansiosta.

Tauluston löydyttyä voitiin ryhtyä leikkimään. Autoleikki oli jälleen aiheena, mutta leikkihetkestä erilaisen teki kahden lapsen puuttuminen. Rooleja jouduttiin hakemaan ja muodostamaan uudelleen. Sopimuksellisuus nousi esille eritoten havainnointikerran alussa. Toisaalta tällä kerralla myös hiljaisemman leikkijän mielipide ja ääni pääsi kuuluviin. Leikkijät yhdessä päättivät kilpa-autoilusta sekä kolarisuman tekemisestä. Toisaalta paljon aikaa vietettiin ChatAble-sovellusta tutkien. Sovelluksen tutkiminen onnistui paremmin kun leikkijöitä oli vain kaksi. Tällöin he pystyivät syventymään sovellukseen paremmin sekä löytämään uusia taulustoja. Tällä kerralla vietettiin paljon aikaa sovelluksen kanssa varsinkin leikin alussa. Huomattavaa on, että sovelluksen rooliksi tällä kerralla muodostui leikin kulun sanoittaminen tärkeissä tai käänteen tekevissä tilanteissa. Sovellusta käytettiin molempien leikkijöiden toimesta silloin kun haluttiin vaihtaa leikin suuntaa tai kertoa jotain tärkeää. Sovellus oli koko leikin ajan leikkijöiden lähettävillä. Tässä voidaan nähdä selkeä muutos edellisiin kertoihin. Edellisillä kerroilla sovellus on näytellyt vain pientä osaa kommunikoinnissa ja vuorovaikutuksessa, mutta tällä kertaa se kulki koko leikin ajan tiiviisti leikkijöiden mukana ja siihen palattiin leikin lomassa.

Tällä kerralla verbaalista ilmaisua leikkijöiden välillä ei ollut paljoa. Vuorovaikutus ja kommunikointi perustuivat pitkälti non-verbaaliseen viestintään. Aikuiset joutuivat sanoittamaan leikkiä. Tällä kerralla aikuiset olivat eniten äänessä. Leikkijöiden välinen verbaali viestintä oli niukkaa, mutta sitä siivitti molemminpuolinen positiivinen vuorovaikutus. Leikkijät ottivat toistensa mielipiteet huomioon ja kunnioittivat niitä leikissä. Leikki oli myös pitkäkestoista. Se ei pomppanut monen eri aiheen välillä, vaan molemmat leikkijät keskittyivät leikin kannalta oleelliseen eivätkä olleet vaihtamassa koko ajan leikin suuntaa.

Kaiken kaikkiaan tämän kertaista havainnointikertaa voi luonnehtia sovelluksen käytön kannalta positiiviseksi. Sovellusta käytettiin koko leikkihetken ajan aktiivisesti ja sillä oli selkeä rooli leikissä. Toisaalta sovellusta voisi käyttää paljon enemmänkin leikissä, mutta sen käytön arjessa ollessa vähäistä, tämänkertainen käyttö oli positiivinen kokemus. Sovelluksen käytön radikaaliin muutokseen voi vaikuttaa tietysti se, että leikkijöistä puolet oli poissa. Tällöin leikkijöillä oli molemmilla aikaa sekä tilaa tutkia yhdessä kuin myös erikseen sovellusta. Leikkijöitä ollessa vain kaksi, leikin kulku oli helpommin sovittavissa ja molemmat leikkijät pysyivät mukana juonessa. Molemmilla leikkijöillä oli myös hauskaa. Voidaankin todeta, että leikkihetki oli onnistunut.

7 Tulokset

Tässä kappaleessa vastaan tutkielmani kysymyksiin. Aloittaen kysymyksestä yksi. Miten sovellus mahdollistaa hyvän ja sujuvan kommunikoinnin samanikäisten lasten kanssa?

Havainnointikertojen aikana oli paljon variaatioita leikin hyvän ja sujuvan kommunikoinnin mahdollistumisesta sovellusta apuna käyttäen. Jokaista leikkikertaa voidaan luonnehtia tämän kysymyksen kannalta hyvin erilaiseksi.

Ensimmäisellä ja toisella sekä neljännellä havainnointikerralla näkyvissä oli, että sovellusta ei uskallettu käyttää ja aikuinen joutui rohkaisemaan sen käyttöön. Näin ollen myös sovellus ei pystynyt mahdollistamaan tasapuolista leikkiä. Tasapuolisella leikillä tarkoitetaan juuri sitä, että jokainen lapsi saa tuoda vertaissuhteessa oman äänensä tasapuolisesti kuuluviin.

Sovellusta ei käytetty tai sitä käytettiin hyvin vähän. Kaiken kaikkiaan sovelluksen käyttö jäi kokeiluasteelle. Havainnoitikerroilla konkretisoitui se, että sovellusta ei osattu käyttää, joten se ei tällöin myöskään voi mahdollistaa hyvää ja sujuvaa kommunikointia. Tästä seurasi myös se, että lapset eivät kuljettaneet sovellusta leikin mukana, vaan sovellus toimi lähinnä leikin äänitehosteena.

Kolmannella ja viidennellä kerralla sovelluksen käyttö oli aivan erilaista.

Havainnointitilanteissa sovellusta käytettiin jokaisen lapsen toimesta tasapuolisesti ja sitä myös kuljetettiin leikin mukana. Sovellusta käytettiin aktiivisesti ja siihen haluttiin perehtyä. Lapset olivat kiinnostuneita sovelluksen käytöstä ja sen eri mahdollisuuksista.

Kaiken kaikkiaan havainnointikerroilla selvisi, että sovellus ei ollut luonteva osa leikkiä, eivätkä lapset oikein osanneet käyttää sovellusta. Se ei kulkenut leikin mukana, vaan toimi ennemminkin äänitehosteen kaltaisena sovelluksena. Toisaalta viimeisellä kerralla selkeää parannusta sovelluksen käyttöön tuli ja hyvä sekä sujuva kommunikointi sovellusta käyttäen onnistui.

Toinen tutkimuskysymykseni tässä tutkielmassa oli, kuinka sovellus mahdollistaa tasapuolisen leikin? Jokaisella lapsella oli havainnointikertojeni aikana halua ja kiinnostusta sovellusta kohtaan. He antoivat kaikkien kokeilla ja käyttää sovellusta. Lapset pitivät myös huolen, että jokainen saa varmasti käyttää sovellusta. Tässä mielessä tasapuolisuus toteutui havainnointikertojeni aikana hyvinkin. Tasapuolisuuden mahdollistamiseksi aikuinen joutui varsinkin havainnointikertojen ensimmäisillä kerroilla ohjaamaan leikkiä. Aikuisella oli tässä merkittävä rooli. Neljännellä havainnointikerralla oli havaittavissa, että yksi jäi leikin ulkopuolelle. Näin ollen tasapuolisuus ei mahdollistunut. Toisaalta taas viimeisellä havainnointikerralla tasapuolisuus mahdollistui hyvin ja leikkijät käyttivät sovellusta aktiivisesti osana leikkiään.

Kaiken kaikkiaan tuloksista voidaan todeta, että sovellus ei tällä havainnointijaksolla mahdollistanut hyvää ja sujuvaa kommunikointia. Hyviä hetkiä oli, mutta kokonaisuudessaan sovelluksen käyttäminen jäi heikoksi. Jolloin myös tasapuolisen leikin ja kommunikoinnin osuus jäi vaillinaiseksi.

8 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkielmaa tehtäessä on aina kiinnitettävä erityistä huomiota tutkielman eettisyyteen ja myös luotettavuuteen. Huomionarvoista on, että tutkielmassa on havainnoinnin alla vain yhden päiväkodin pieni pienryhmä. Tutkielma on siis vain yhden päiväkodin yhden ryhmän toimintaan perustuneiden havaintojen tulos. Tämä tuo tiettyjä haasteita niin opinnäytetyön eettisyyden kuin luotettavuudenkin suhteen. Eettisen toiminnan tehokkuudesta vastaa koko prosessin aikana ennen kaikkea tutkija itse. Tutkimuslupien pyytäminen ja tutkielman tarkoituksen painottaminen ovat ensiarvoisen tärkeitä, joita ilman koko tutkimus ei olisi mahdollista.

Tutkielman ja opinnäytetyön tekemisessä on kyse normatiivisesta etiikasta. Siis siitä mikä on juuri tässä tutkielmassa oikeat ja relevantit eettiset säädökset (Kuula, 2011. 22).

Tutkimusaineiston keruu, säilytys ja arkistointi ovat olennaisia osia luotettavan ja eettisesti relevantin tiedon tutkimuksessa. Eettiset näkökohdat huomioon ottamalla, kunnioittaa samalla koko tutkimukseen osallistuvia ihmisiä, heidän itsemääräämisoikeuttaan sekä samalla myös tutkielman tuloksia ja luotettavuutta. Opinnäytetyön aineiston avoimuus ja läpinäkyvyys lisäävät luotettavuutta. (Kuula, 2001, 60.)

Päiväkotiryhmä kokonaisuutena tulee myös opinnäytetyötä tehdessä ottaa huomioon. Heidän aikataulunsa ja päivärytmensä ryhmittävät myös opinnäytetyöni havainnoinnin aikataulua. Dialogiset keskustelut päiväkodin henkilöstön kanssa sekä muu yhteistyö on tärkeää saumattoman työn takaamiseksi. Havainnoinnin perustuessa videointiin, tärkeää oli myös taata, että muita päiväkotiryhmän lapsia tai heidän ääniään ei videoilla kuulunut.

Aina kun tutkielman tekemiseen ja havainnointiin liittyy lapsia eettisten kysymysten asettaminen itselle ja niiden huomioiminen koko prosessin ajan on tärkeää. Eettisiin kysymyksiin paneutuminen alkaa jo, ennen varsinaisen tutkielman tekemistä tutkimuslupa-kaavakkeen laatimisesta ja siihen liittyvistä kysymysten tekemisestä. Tulee miettiä, että missä tilanteissa tulen jatkossa materiaalia tarvitsemaan ja mihin tarvitsen luvat.

Havainnointitilanteisiin liittyy myös paljon eettisiä pulmia tai ainakin niiden pohtimista. Havainnointiajat tuli ajoittaa siten, että mahdollisimman vähän ryhmän päivittäiset arkiaskareet häiriintyisivät. Tärkeää oli myös, että tilassa jossa havainnointia suoritettiin ei olisi lapsia joilta ei havainnointilupaa oltu pyydetty. Tästä olimme päiväkodin henkilöstön kanssa tarkkoja, ja pyrimme aikatauluttamaan havainnointikerrat siten että muut lapset olisivat ulkoilemassa havainnoinnin aikaan. Tietysti aina tämä ei onnistunut ja silloin pidimme yhdessä huolen siitä, että havainnoinnit järjestettiin suljetussa tilassa jonne muut lapset eivät päässeet havainnoinnin aikana. Tilanteissa joissa muita lapsia pääsi havainnointitilanteeseen, havainnointi keskeytettiin ja sitä jatkettiin vasta kun tilanne taas

oli havainnoinnin kannalta mahdollinen. Havainnointitila oli myös niin tilava, että muiden lasten äänet eivät havainnointivideoilta kuuluneet. Näin huomioitiin eettisyys kaikkien osalta.

Tätä tutkielmaa tehdessä erityisen tarkkailun alaisena eettisenä pulmana oli havainnoinnin kohteena olevien lasten anonyymiteetin ylläpitäminen. Kuinka toteuttaa käytännössä esimerkiksi havainnointimateriaalin käsittely ja säilyttäminen. Havainnointimateriaalin osalta päädyin siihen, että materiaalit litteroin suoraan havainnoinnin jälkeen jolloin video ei jäisi iPad-laitteen videokirjastoon. Siirsin videomateriaalin sekä litteroinnit suojatulle USB-muistitikulle. Aineistot on myös käsitelty sellaisessa tilassa, jossa muut eivät ole kuulleet tai nähneet materiaalia. Tällä on haluttu suojata videolla esiintyvien henkilöllisyyttä. Aineistoa litteroitaessa ei ole myöskään käytetty henkilöiden oikeita nimiä, vaan nämä on vaihdettu.

9 Johtopäätökset

Kaiken kaikkiaan havainnointikertoja ehti kevään aikana olemaan viisi. Nämä ajoittuivat viikon välein. Poikkeuksena oli viimeinen kerta, jolloin väliä edelliseen kertaan ehti olla kaksi viikkoa. Havainnointikerrat toteutettiin pääsääntöisesti aamupäivisin, suoraan aamupalan jälkeen, jolloin leikkiaikaa oli runsaasti. Kaksi havainnointikerroista toteutettiin iltapäivästä, jolloin energiatasot olivat aamua runsaammat. Havainnointiryhmässä lapsia oli neljä kappaletta, joista kolme oli tyttöä ja yksi poika. Havainnointikerroista vain kahdella koko kokoonpano oli läsnä. Tällä oli suora vaikutus ryhmädynamiikkaan.

Jokaisella havainnointikerralla leikkinä oli autoleikki. Tämä syntyi lasten omasta ajatuksesta. Lapset halusivat leikin jossa olisi vauhtia ja vaarallisia tilanteista. Samalla myös sovellus antoi mahdollisuuden vauhdikkaaseen autoleikkiin.

Havainnotjen perusteella voi todeta, että jokaisella leikkikerralla kaikilla leikkijöillä oli oma roolinsa. Kaikki saivat oman äänensä kuuluviin sekä vaikuttaa leikin kulkuun. Kaikkien mielipiteet otettiin huomioon leikiessä jokaisella kerralla. Leikkikertoja leimasi hajanaisuus ja leikin lyhytkestoisuus. Leikki ei päässyt missään vaiheessa kehittymään syvälliseksi. Leikkikertoja kuvaa leikin pinnallisuus ja nopeatempoisuus. Tilanteet olivat nopeatempoisia ja vaihtelivat. Leikistä oli vaikea löytää selkeää punaista lankaa vaikkakin jokaisessa leikissä oli samoja elementtejä kuten kolarisuma ja kilpailu. Joissain tilanteissa leikit eskaloituivat riehuminen puolelle. Tämä saattoi johtua myös suuresta tilasta ja uudehkosta tilanteesta.

Jo aivan ensimmäisellä havainnointikerralla oli selvää, että leikkijät eivät olleet vähään aikaan käyttäneet sovellusta saati iPad-laitetta. Tämä näkyi laitteen ja sovelluksen käytössä. Ensimmäisillä kerroilla lapset eivät oikein tienneet saako laitteeseen sekä sovellukseen koskea ollenkaan tai kuinka oikein pitäisi toimia. Jokaisella kerralla aikuisen tehtäväksi muodostui

sovelluksen käyttöön rohkaisu. Aikuisen apu oli luonteeltaan johdattelevaa, mitään suoria vastauksia ei annettu. Näin lapset pääsivät samalla harjaannuttamaan Ipad-laitteen käyttöä sekä tutustumaan sovellukseen.

Sovelluksen ollessa lapsille vieraampi, jäi sen käyttö leikissä kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen mahdollistajana vähäisemmäksi. Kahdella ensimmäisellä kerralla ryhmäläisiä piti muistuttaa sovelluksen olemassaolosta ja sen käytöstä. Tällöin sovellus jäi hyvin irralliseksi leikistä. Ensimmäisillä havainnointikerroilla sovellus saattoi olla leikin aikana aivan eri puolella huonetta. Se ei seurannut leikkijöitä luonnollisesti mukana. Ensimmäisillä havainnointikerroilla sovelluksesta painettiin vain yksittäisiä kuvakkeita kun taas loppua kohden lapset muodostivat lauseita sovelluksella. Viimeisillä kerroilla sovellusta käytettiin jo oma-aloitteisemmin. Sovellus kulki myös paremmin ryhmäläisten leikissä mukana. Sen tehtäväksi muodostui leikin sanoittaminen etenkin leikin tärkeimmissä vaiheissa. Näitä vaiheita olivat esimerkiksi leikin koko rakenteen muuttuminen kolarileikistä kilpa-ajoksi.

Ryhmäläisillä oli selvät roolit kaikilla havainnointikerroilla laitteen käytössä. Kaksi ryhmäläisistä kokeilivat innokkaasti sovelluksen eri mahdollisuuksia ja uskalsivat tarttua sovellukseen. Heille oli tärkeää, että jokainen ryhmäläinen kuuntelisi mitä he ovat sovelluksen avulla saaneet aikaan. Sovellusta uskallettiin käyttää luovasti, eikä haitannut vaikka epäonnistuisi. Näitä leikkijöitä kuvaa ennakkoluuloton asenne sovellusta kohtaan.

Ryhmästä kaksi taas olivat arempia käyttämään sovellusta, mutta saivat havainnointikertojen aikana lisää rohkeutta. He eivät ensimmäisillä kerroilla juurikaan koskeneet oma-aloitteisesti sovellukseen ja heitä rohkaistiin niin aikuisten kuin lasten puolesta sovelluksen käyttöön. Heille oli myös tärkeää luvan pyytäminen sovelluksen käyttöön. Jokaisella kerralla käyttäjistä tuli uskaliaampia ja kokeilunhaluisempia. Viimeisillä kerroilla sovellusta käytettiin jo selvästi useammin ja pitempiketoisemmin.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että sovelluksen käyttäminen vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin mahdollistajana pienryhmässä tuo leikkiin uusia elementtejä. Leikkijät joutuvat miettimään leikin kulkua enemmän kuin normaalissa leikissä. Havaintoryhmä käytti sovellusta eniten leikin käännekohdissa. Siis silloin kun kaikkien leikkijöiden tuli tietää, että leikki vaihtuu radikaalisti. Tasapuoliseen leikkiin ei sovelluksen käytön kanssa vielä päästy. Havainnointikertoja oli vain viisi, ja lähtötaso oli erittäin alhainen. Hyvää edistystä tapahtui kaikkien kertojen aikana sekä välillä. Sovellusta käytettiin leikissä vuorovaikutuksen välineenä viimeisillä havainnointikerroilla.

Sovellus sisältää paljon taulustoja ja sillä voi myös luoda niitä. Havainnointiryhmä pysyi kuitenkin tiiviisti vain yhden tauluston käyttäjänä. Lapset kävivät vain kaksi kertaa toisessa

taulustossa, mutta palasivat lähes saman tien tuttuun taulustoon. Tämä taulusto riitti hyvin autoleikkiin sen ollessa kattava.

Alun perin tarkoituksena oli, että aikuiset eivät puutu leikin kulkuun, niin kuin ei myöskään sovelluksen käyttöön. Tämä osoittautui alkuvaiheessa mahdottomaksi, sillä havainnointiryhmän lapsilla ei ollut tarpeeksi vaadittavaa kokemusta sovelluksen saati iPad-laitteen käytöstä. Aikuiset joutuivat näin ollen johdattamaan lapsia sovelluksen käyttöön paljon.

10 Pohdinta

Sovellus on ennen kaikkea tarkoitettu niille henkilöille joilla on vaikeuksia syystä tai toisesta kommunikoinnissa. Sovellus on kehitetty vuorovaikutuksellisiin tilanteisiin ja soveltumaan jokaiselle käyttäjän iästä riippumatta. Se on looginen kokonaisuus, josta saa helposti käyttäjänsä näköisen. Hienoa sovelluksessa on myös se, että sitä voidaan luontevasti käyttää osana leikkiä. Havainnointijakson aikana tapahtui hurjaa kehitystä sovelluksen käytössä kommunikoinnin apuvälineenä leikissä. Yleisilmeeltään sovellus on varsin helppo ja yksinkertainen käyttää, mutta vain vähän sovellusta käyttäneelle tiettyjä taulustoja voi olla vaikea löytää. Osaltaan tämä voi olla harjoituksen puutetta.

Leikissä sovelluksella olisi voinut tällä havainnointijaksolla olla suurempi rooli. Sovellus on monikäyttöinen ja helposti muokattavissa. Näin ollen lasten olisi helppo luoda myös itse omiin leikkeihin tarkoituksenmukaisia taulustoja. Sovellusta voidaan käyttää vaivattomasti myös pedagogisena apuvälineenä koko ryhmän ohjaustilanteissa. Uusimmassa päivityksessä sovellukseen on saatavilla myös tukiviittomat. Tämä lisää käyttömahdollisuuksia.

Toisaalta vaikka sovellus on helppokäyttöinen, sen opettelussa voi kestää aikaa. Havainnointijakson aikana sovelluksesta jäi löytymättä monia taulustoja, ja taulustojen välillä ei liikuttu luontevasti. Liikkumista taulustojen välillä kuitenkin tarvitaan, jotta kommunikoinnista ja vuorovaikutuksesta tulee luontevaa. Näkemykseni mukaan tietyt taulustot oli vaikea löytää. Nämä oli linkitetty liian monen tauluston taakse, ja siten ne olivat vaikeasti löydettävissä. Vaikka sovellus on lapsille suunnattu, sen käyttöönoton osaksi leikkiä ja yhteisiä toimia kestää aikaa. Kokeilevalla otteella ja ennakkoluulottomuudella on hyötyä sovelluksen käyttöönotossa.

Tärkeä on muistaa, että tulokset pohjautuvat vain yhden pienen pienryhmän toimintaan. Mielenkiintoista olisi ollut, jos ryhmällä olisi ollut enemmän sovellusta käyttävä verrokkiryhmä. Tällöin sovelluksesta ja sen käytöstä olisi voinut saada paljon enemmän

monipuolisempaa tietoa. Olisi myös mielenkiintoista tehdä samanlainen havainnontijakso, vuoden päästä jolloin kokemusta sovelluksen käytöstä on samalle ryhmälle tullut paljon enemmän. Tällöin näillä tutkimuskysymyksillä voisi olla parempi paikka ja saavutettavuus.

ChatAble-sovellus on hyvin käyttökelpoinen kommunikoinnin apuväline ja se soveltuu käytettävyydensä puolesta myös koko ryhmän ymmärtämisen tueksi. Sitä voidaan käyttää esimerkiksi aamupiireissä, laulutuokioilla ja S2-opetuksessa. Aamupiirit ja laulutuokiot voidaan kuvittaa sovellukselle jolloin kaikkien on helppo seurata piiriä, jos muuten seuraaminen on vaikeaa. Kuvat myös avaavat paljon vieraita sanoja ja voivat avartaa lapsen maailmaa. Sovelluksen uusimmassa päivityksessä jokainen taulusto on myös tukiviitottu, jolloin sen ymmärrettävyys ja käytettävyys paranee. Tukiviittomat avaavat sovelluksen käytettävyyttä yhä laajemmille aihe-alueille.

Sovellus maksaa AppStore-kaupassa 259,99 euroa, ja on näin ollen kallis sovellukseksi. Kallista hintaa selittää sovelluksen kattavuus ja asiantuntevuus sekä muunneltavuus. Siitä voi tehdä käyttäjänsä näköisen ja sovellusta voikin muokata jokaisen käyttäjän omaan tilanteeseen sopivaksi. Korkea hinta laittaa miettimään kannattaako sovellusta ostaa jos ei sitä aivan ehdottomasti tarvitse. Sovellus kyllä maksaa itsensä takaisin muunneltavuudellaan. Se toimii ilman nettiä, joten sen voi ottaa retkille mukaan. Tällöin tulee huomata, että sitä ei voi kuitenkaan muokata, jos nettiä ei ole saatavilla. Sovellus myös vastaa hyvin uuden varhaiskasvatussuunnitelman digikasvatuksen tematiikkaan. Se on mielenkiintoinen lisä niin lapsille kuin aikuisille juuri esimerkiksi piireissä ja monessa muussa päiväkodin ryhmätoiminnassa.

Tutkielman tekeminen on ollut mielenkiintoinen ja antoisa kokemus. Matkan varrelle on osunut paljon suunnittelemattomia tilanteita, jotka ovat vaatineet veronsa, mutta lopulta antaneet voimaa jaksaa eteenpäin. Aihe on erittäin mielenkiintoinen, ja vie mennessään. Jossain vaiheessa työlle on kuitenkin laitettava piste, vaikka se ei aivan valmiilta tuntuisikaan.

Lähteet

Painetut lähteet

Eskel, P & Marttila, M. 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä- yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS- kustannus, 75-96.

Fingerroos, O & Jouhki, J. 2014. Etnologinen kentätyö ja tutkimus: Metodien monimuotoisuuden pohdintaa ja esimerkkitaapauksia. Teoksessa Hämeenaho, P & Koskinen-Koivisto, E. (toim.) Moniulotteinen etnografia. Helsinki: Ethos ry, 79-108.

Hämeenaho, P & Koskinen-Koivisto, E. 2014. Etnografian ulottuvuudet ja mahdollisuudet. Teoksessa Hämeenaho, P & Koskinen-Koivisto, E. (toim.) Moniulotteinen etnografia. Helsinki: Ethos ry, 7-31.

Hämäläinen, V., Merikoski, H., Munne, T., Nikkilä, T & Pulli, T. Esteetön viestintä- yhteinen asiamme. Lahti: Avain-säätiö

Kaskela, M & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta- Opas varhaiskasvatukseen kehittämiseen. Oppaita 63. Vaajakoski: Stakes

Kiesiläinen, L. 1998. Vuorovaikutusvastuu- ammatilliset vuorovaikutustaidot kasvatusyhteisöissä. 2.painos. Tallinna: Pakett

Koivunen, P-L & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa- Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS- kustannus

Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito- työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS- kustannus
Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka- Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino

Ladonlahti, Naukkarinen & Vehmas 1998. Poikkeava vai erityinen? - Erityispedagogiikan monet ulottuvuudet. Juva : WSOY

Lappalainen, S. 2007. Mikä ihmeen etnografia? Teoksessa Lappalainen, S., Hynninen, P., Kankkunen, T., Lahelma, E. & Tolonen, T. (toim.) Etnografia metodologiana- lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino

Marjanen, P, Ahonen, J & Majoinen, L. 2013. Vertaissuhteet ja yhteisöllisyys. Teoksessa Marjanen, P, Marttila, M & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä- yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 47-73.

Nurmilaakso, M. 2011. Pienen lapsen kielellinen tietoisuus osana kielen kehitystä. Teoksessa Nurmilaakso, M. & Välimäki, A- L. Lapsi ja kieli- Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Unigrafia, 31-76.

Turja, L. 2011. Lapset osallisina- kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus, 30-47

Vehkalahti, R & Urho, T. 2013. Leikki on totta!- näkökulmia vapaan leikin tukemiseen. Helsinki: Lasten keskus

von Tetzchner, S & Martinsen, H. 2000. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. 2.painos. Helsinki: Kehitysvammaliitto

Sähköiset lähteet

Alasuutari, P. 2017. Mitä on laadullinen tutkimus? Viitattu 8.10.2017
http://www.edu.oulu.fi/tohtorikoulutus/jarjestettava_opetus/Alasuutari/Mita_laadullinen_tutkimus_on.pdf

Evantia. 2017. Sovellukset. Chat Able- Suomi. Viitattu 15.4.2017
<http://www.evantia.fi/fi/evantia+360°/sovellukset/>

Halenius, O. 2012. Kuvallisen materiaalinpedagoginen käyttö päiväkodissa. Viitattu 20.10.2017 <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/35511/kuvallis.pdf?s>

Hildén, S & Merikoski, H. 2006. Se on nyt mun vuoro! - Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus puhetta tukevan ja korvaavan kommunikoinnin perustana päiväkodin ryhmätuokioissa. Viitattu 11.3.2017
http://papunet.net/fileadmin/muut/opinnaytteet/sirkku_hilden_hannele_merikoski.pdf

Huttunen, M. & Jalanko, H. 2017. Puheen ja kielen häiriöt lapsella. Viitattu 11.3.2017
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00413

Jormakka, P. 2017. Vammaisen lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Viitattu 8.4.2017
<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-perheet/pieni-lapsi/vammaisen-lapsen-tukeminen-varhaiskasvatuksessa>

Jyväskylän yliopisto, 2015. Laadullinen tutkimus. Viitattu 15.10. 2017
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/metelmapolkuja/metelmapolku/tutkimustrate>

Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus ammatillisena yhteistyösuhteena- erot muihin sosiaalisiin kumppanuussuhteisiin varhaiskasvatuksen ammattilaisten puhetavoissa. Varhaiskasvatuksen tiedelehti, Journal of Early Childhood Education Research Vol 1. No. 1 <http://jecer.org/fi/wp-content/uploads/2013/03/Kekkonen-2.pdf>

Koivula, M. 2010. Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa. Viitattu 16.4. 2017 https://www.researchgate.net/profile/Merja_Koivula/publication/274704145_Lasten_yhteisollisyys_ja_yhteisollinen_oppiminen_paivakodissa/links/55264ae20cf295bf160ed0e2.pdf

Korppi, M & Latvala, J. 2010 Osallistava vuorovaikutuksen malli lasten osallisuuden mahdollistajana. Viitattu 24.5.2017 <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/25307/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201009302820.pdf?sequence>

Kuuloliitto, 2016. Kuulokynnys- kommunikaatio. Viitattu 20.11.2016. <http://www.kuulokynnys.fi/kuulokynnys/kommunikaatio/>

Merikoski, H. 2011. Kohti esteetöntä viestintää lapsen arjessa. CP-lehti 2011:2. http://www.cp-liitto.fi/files/1682/CP1102_taitto.pdf

Opetusalan ammattijärjestö, 2017. Kolmiportainen tuki. Viitattu 24.5. 2017 <https://www.oaj.fi/cs/oaj/kolmiportainen%20tuki3>

Opetushallitus, 2016. Varhaiskasvatus. Viitattu 20.11.2016 http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus

Opetushallitus, 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Viitattu 3.3.2017 http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Papunet, 2016. Kuvat kommunikoinnissa. Viitattu 20.11.2016 <http://papunet.net/tietoa/kuvat-kommunikoinnissa>

Papunet. 2016. Viittomat kommunikoinnissa. Viitattu 20.11.2016 http://papunet.net/sites/papunet.net/files/materiaalia/Julkaisut/viittomat_kommunikoinnissa_netti.pdf

Syrjämäki, M. 2015. Osallisuuspuhetta integroidussa erityisryhmässä. Varhaiskasvatuksen tiedelehti. Journal of Early Childhood Education Research. Vol 4. No 1 <http://jecer.org/wp-content/uploads/2015/05/Syrjamaki-issue4-1.pdf>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Vammaisen lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Viitattu 3.4.2017 <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-perheet/pieni-lapsi/vammaisen-lapsen-tukeminen-varhaiskasvatuksessa>

Venninen, T. Leinonen, J. & Ojala, M. 2013. Parasta on kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi- Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Viitattu 20.4.2017 http://www.socca.fi/files/627/Yhteinen_kokeminen_jaetuksi_iloksi_lapsen_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2010.pdf

Liitteet

Liite 1: Tutkimuslupa	50
Liite 2: Autoleikki-<u>taulusto</u>	51
Liite 3: Kommentti-<u>taulusto</u>	53
Liite 4: Havainnointikaavake	54

Liite 1: Tutkimuslupa

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS VANHEMMILLE

Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelija Mimosa Kalatie toteuttaa yhteistyössä lapsenne päiväkodin kanssa keväällä 2017 havainnointijakson, jonka tarkoituksena on tuottaa havainnointitietoa opinnäytetyötä varten. Opiskelija havainnoi ja dokumentoi leikki-tilanteita vuorovaikutuksen näkökulmasta. Havainnointi kohdistuu koko pienryhmän keskinäiseen vuorovaikutukseen ja toimintaan. Erityisenä fokuksena on huomion kiinnittäminen siihen, miten lapsiryhmän vuorovaikutus toimii kun käytössä on ChatAble-kommunikaatio-ohjelma. Havainnointi dokumentoidaan ja osin myös videoidaan. Videot luovutetaan päiväkodille mahdollista myöhempää käyttöä varten. Havainnointi toimii osana opinnäytetyötä, ja havainnointia käytetään opinnäytetyön tarkoituksiin.

Opiskelijalla on opinnäytetyötä tehdessään samanlainen vaitiolovelvollisuus kuin sosiaali- ja terveysalan virkasuhteisella työntekijällä. Hän on velvollinen ehdottomasti turvaamaan tarkastelemissaan henkilöiden intimitettiin ja anonymiteetin.

___ Annan luvan siihen, että Laurean opiskelija havainnoi ja dokumentoi omaa lastani

___ Annan luvan siihen, että Laurean opiskelija videoi omaa lastani

___ Annan luvan siihen, että videoita voidaan käyttää havainnoinnin ja analysoinnin välineenä opinnäytetyötä varten

___ Annan luvan siihen, että videoita voidaan käyttää tutkimuksen tuloksia Laurean julkaisuseminaarissa esiteltäessä.

___ Annan luvan videon käyttämiseen myöhempää, päiväkodin sisäistä käyttöä varten.

___ Annan luvan videon käyttämiseen myöhempää, päiväkodin sisäistä käyttöä varten, mutta toivon, että kanssani keskustellaan vielä erikseen käyttötarkoituksesta ja/tai -tavasta.

___ Annan luvan myös videon näyttämiseen muissa kommunikaatiokäytöksen edistämiseen tähtäävissä yhteyksissä, joissa erityisesti ChatAble -sovellus nousee fokuksiksi.

Lapsen nimi:

Vanhemman nimi

Vanhemman nimi

Päiväys:

___/___/2017

Liite 2: Autoleikki-aulusto

Junior Liikenneleikki

 kuljettaja	 poliisi	 Minkä näistä valitset?	 Pii-paa
 ajaa	 tankata	 Otetaan kilpailu.	 Täytyy mennä...
 poliisiauto	 auto	 Tuli kolari.	 Auto viedään korjaamolle.
 Huoltoasema	 nopea	 hidas	 Alku

Liite 3: Kommentti-taulusto

 Minä tykkään...	 Minun lemppari...	 En tykkää...	 Ihan kamala...
 Haluan...	 En halua...	 Arvaa mitä!	 Minä haluan itse
 Minä osaan...	 En osaa...	 Nyt täytyy...	 Onpa hieno...
 Ei saa...	 ...lisää...	 Minun	 Alku

Junior Mieli-pide ja kommentti

Liite 4: Havainnointikaavake

ChatAble-sovelluksen ryhmän havainnointilomake

Lasten nimet/ keitä on paikalla:

Havainnointipäivämäärä

Havainnoinnin aloitusaika:

Havainnoinnin lopetusaika :

Mitä havainnoidaan:

Havainnointipaikka:

Toimintaan osallistujat:

Havainnot:

Apukysymykset:

Kuinka leikki lähtee liikkeelle?

Miten ChatAble- sovellusta käytetään leikin apuna?

Onko leikki pitkäkestoista?

Otetaanko kaikki leikkiin mukaan?Minkälaista ryhmän kommunikaatio ja vuorovaikutus on?